

Leiden

Hazewindsteeg 2 en 4

4 juli 2023

COLOFON

Onderzoek:

Object:	Voormalig klooster met kapel en internaat
Type onderzoek:	Bouwhistorische opname en verkenning
Datum onderzoek:	juni 2023
Doel:	Het in kaart brengen van (mogelijk) aanwezige historische informatie en het bepalen van de monumentale waarden ervan
Datum rapportage:	4 juli 2023
Versie:	1.0

Bouwhistorisch onderzoek: MoNed bureau voor bouwhistorisch onderzoek
Contactpersoon: R. Boter (Bouwhistoricus B.N.B.)
Beschuitsteeg 8
2312 JY LEIDEN

Redactie: Ideletter
Contactpersoon: I. Leendertse

Bouwkundige tekeningen: MoNed bureau voor bouwhistorisch onderzoek

Copyright ©: Leiden, 2023

Op dit document berusten auteursrechten. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van Bouwhistorisch bureau MoNed te Leiden.

Archiefmateriaal en afbeeldingen van derden zijn uitsluitend bedoeld ter ondersteuning van het bouwhistorisch onderzoek. Auteurs en bronvermeldingen worden hierbij zo goed mogelijk vermeld. Mochten er onbedoeld auteursrechten zijn geschonden dan verzoeken wij u contact op te nemen met MoNed bureau voor bouwhistorisch onderzoek te Leiden.

Leiden
Hazewindsteeg 2 en 4

4 juli 2023

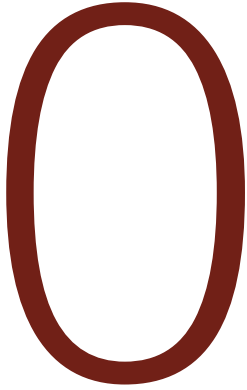

2166
0001
1

De entree van het voorhuis in de huidige situatie

INHOUDSOPGAVE

0	INLEIDING	6
1	SAMENVATTING	8
2	ALGEMENE GEGEVENS	9
3	ARCHIEFONDERZOEK	
	3.1 Stedenbouwkundige ontstaansgeschiedenis	11
	3.2 Geschiedenis van het object	13
4	BOUWHISTORISCHE OMSCHRIJVING	
	4.1 Inleiding	32
	4.2 Stedenbouwkundige situatie	32
	4.3 Omschrijving Hazewindsteeg 2	32
	4.3.1 Exterieur	32
	4.3.2 Constructie	45
	4.3.3 Interieur	46
	4.4 Omschrijving Hazewindsteeg 4	68
	4.4.1 Plattegrond en opbouw	68
	4.4.2 Exterieur	69
	4.4.3 Interieur	75
5	BOUWFASERING	82
6	WAARDESTELLING	
	6.1 Algemeen	88
	6.2 Contextuele waardestelling	90
	6.3 Interne waardestelling	92
7	TOT SLOT	97
8	BRONNEN / LITERATUURLIJST	98

INLEIDING

In opdracht van de gemeente Leiden is bouwhistorisch onderzoek verricht naar de Hazewindsteeg 2 en 4 te Leiden. Hoewel de huisnummering doet vermoeden dat het om verschillende objecten gaat, betreft het een samenhangend complex dat met name in de 20e eeuw door nieuwbouw, verheling en doorbraken tot stand gekomen is. Op dit moment wordt het beheerd door Ad Hoc Beheer en zijn enkele ruimten verhuurd aan ondernemers. Daarnaast is een deel van de begane grond van het voorhuis aan de Oude Vest in gebruik door de Leidse Schouwburg die het ten noordwesten belendt. Het complex en/of eventuele afzonderlijke bouwwerken hebben geen monumentale status. Op de bouwhistorische verwachtingskaart van Leiden staat voor Hazewindsteeg 2 op de hoek met de Oude Vest “aanwijzingen voor waarden” aangegeven, wat inhoudt dat de geschiedenis verder teruggaat dan 1850. Het zuidelijke deel van het complex aan de Hazewindsteeg tot aan de Caeciliastraat heeft een “onbekende waarde”.

In overleg met de gemeente Leiden, afdeling Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO), is besloten om van het noordelijke deel een bouwhistorische opname uit te voeren ter inventarisatie van de cultuurhistorische waarde die dit deel mogelijk nog heeft. Het overige deel van het complex is slechts op hoofdlijnen geïnventariseerd.

Als gevolg van de verschillende verhelingen, met name op de begane grond, is in de huidige situatie niet geheel duidelijk meer waar de scheidslijn tussen het noordelijke en zuidelijke deel zich bevindt. De laatste duidelijke scheidslijn dateert van 1925, toen het voorhuis verbouwd werd tot klooster en aan de zuidzijde met circa 9 m werd uitgebreid. Het voorhuis was toen nog niet verheeld met de nieuw gebouwde ‘kinderbewaarplaats’, die eveneens in 1925 tot stand kwam. Pas in 1972 werd het toenmalige binnenterrein tussen de beide gebouwen gesloten en werden de objecten ook intern verheeld.

Tot in de 21e eeuw stond Hazewindsteeg 2 vanwege de entree in de zijgevel van het hoekpand bekend als Oude Vest 45. Pas na verheling van een deel van de begane grond - inclusief de oorspronkelijke hoofdentree - met de naastgelegen schouwburg op Oude Vest 43 is het adres komen te vervallen. Dit geldt in principe ook voor Hazewindsteeg 4. De hoofdentree van het voormalige internaat bevindt zich in het midden van de gevel aan de Caeciliastraat, maar had als onderdeel van het klooster geen eigen adres of huisnummering. Pas na het bebouwen van het binnenterrein in 1972 is de hoofdentree met de portiersloge van het gehele complex verschoven naar het midden van de Hazewindsteeg (2 s-t). Indien in het rapport sprake is van Oude Vest 45 (hier in zijn geheel ook voorhuis genoemd) wordt alleen het hoekpand bedoeld dat doorloopt tot aan de achtergevel van de kapel.

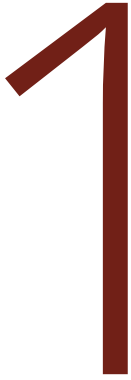
Op maandag 19 juni en woensdag 21 juni 2023 is door ondergetekende een bezoek gebracht aan het complex. Tijdens het onderzoek waren de meeste ruimten toegankelijk. Alleen de ruimten aan de voorzijde op de eerste verdieping van de Oude Vest konden niet bezocht worden. Tenzij bouwkundige tekeningen aanleiding geven tot een lagere waardering, wordt er daarom automatisch van uitgegaan dat er sprake is van monumentale elementen en afwerkingen in deze ruimten. Voor de rapportage is dankbaar gebruikgemaakt van de AutoCAD tekeningen (DWG) van het complex die de opdrachtgever beschikbaar heeft gesteld. Deze dienen slechts voor het inzichtelijk maken van de bouwfaserings- en de bouwhistorische waardering van het onderzochte pand.

Leiden, 4 juli 2023

R. Boter

bouwhistoricus, (Bond van Nederlandse Bouwhistorici)

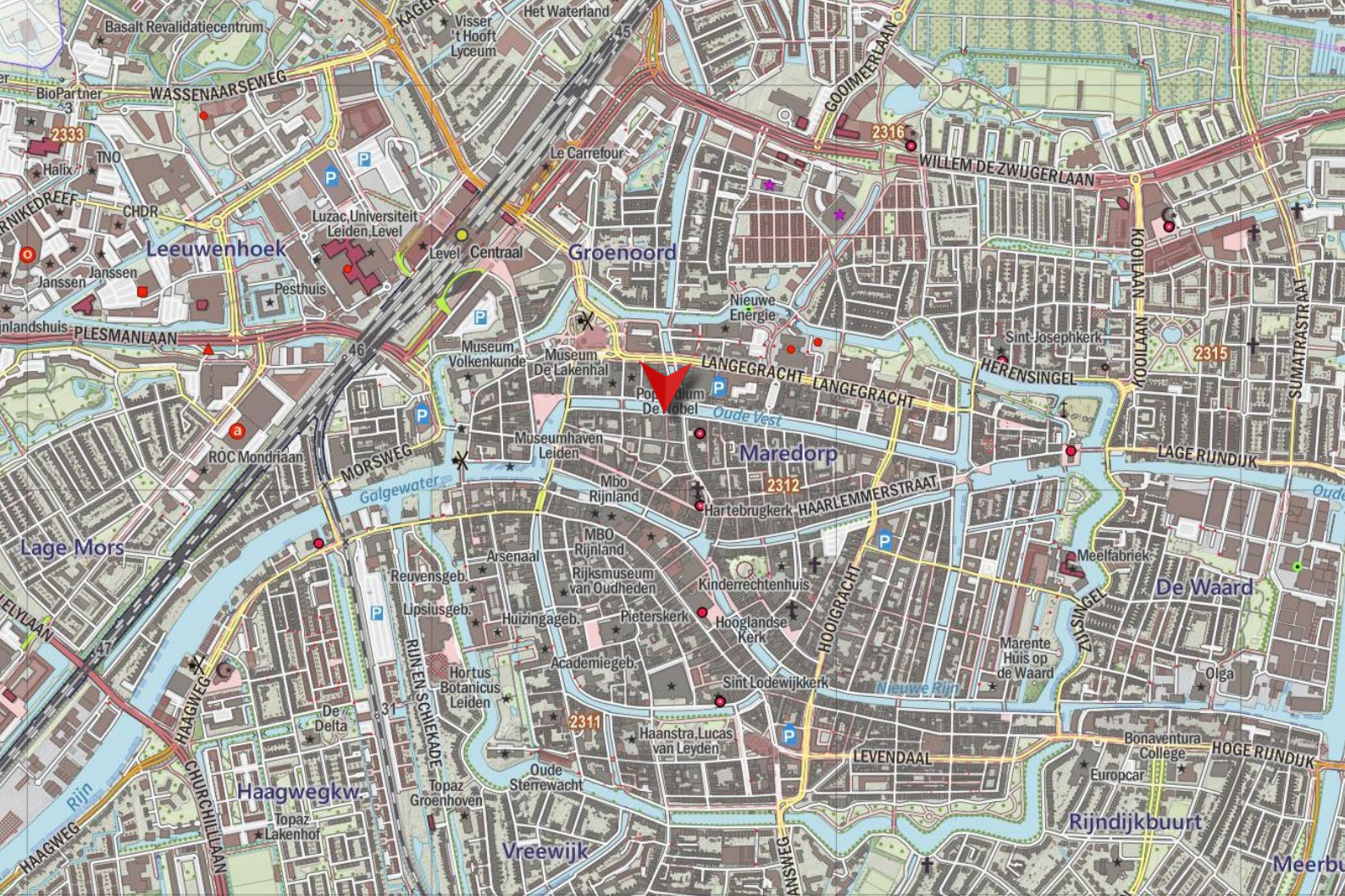

SAMENVATTING

Het onderzochte complex is gelegen aan de noordzijde van het stedelijk deelgebied De Camp dat na het slechten van de vestingwerken in 1611 met bouwgrond werd uitgebreid. Hierop werd tussen de toenmalige Coman Claes Steegh en de Corte Vest Steegh, de huidige Hazewindsteeg, bierbrouwerij Hasewind gebouwd met twee diephuizen ten oosten ervan. Op het achterliggende terrein aan de Hazewindsteeg en ten dele de Caeciliastraat stonden verschillende kleine woningen die in 1790 werden afgebroken voor de aanleg van een grote, ommuurde tuin. Twee panden in de Hazewindsteeg en het hoekpand aan de Oude Vest werden hierbij verheeld tot een woonhuis.

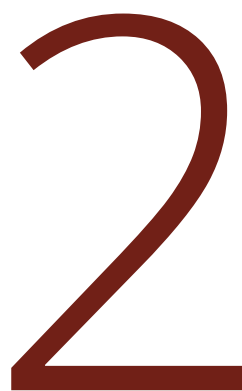
Met de komst van de zusters van de Congregatie der Karmelietessen van het Goddelijk Hart van Jezus werd het woonhuis in 1924-1925 verbouwd tot kloostercomplex onder leiding van de Amsterdamse architect Jac. Duncker. De verschillende kappen maakten plaats voor een ophoging en aan de zuidzijde werd het voormalige woonhuis circa 9 m verdiept voor de inrichting van een kapel op de eerste verdieping. Aan de Caeciliastraat werd een 'kinderbewaarplaats' gebouwd waarin kinderen woonden en les kregen. De hoofdentree van het internaat lag aan de tuinzijde, passend bij de geslotenheid van het klooster. In 1949 vond aan deze zijde een uitbreiding plaats met een galerij van twee bouwlagen en een nieuwe kap met slaappleatsen op de zolderverdieping. Na het vertrek van de zusters werd het complex in 1972 verbouwd ten behoeve van de Leidse Volksuniversiteit, het huidige cultureel centrum BplusC. Hierbij werd onder meer de resterende binnentuin bebouwd met een eenlaagse bebouwing, waardoor het klooster en het internaat fysiek verheeld werden.

De hoge cultuurhistorische waarde van het complex is op basis van gaafheid en met name zeldzaamheid vooral gelegen in de periode 1925-1972 toen het verbouwd werd en in gebruik genomen als klooster met een eigen kapel. Aan de oudere structuren in het hoekpand (Oude Vest 45) wordt eveneens een hoge cultuurhistorische waarde toegekend omdat zij bijdragen aan de stedelijke ontwikkeling van rond 1611. De aanpassingen en afwerkingen van 1972 en later doen afbreuk aan het gebruik als klooster en internaat, en hebben, mede door de geringe zeldzaamheid, een indifferente cultuurhistorische waarde.

ALGEMENE GEGEVENS

Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Leiden
Plaats:	Leiden
Kadastrale gemeente:	LDN01
Kadastrale sectie en nummer:	H 85
Hoofdadres:	Hazewindsteeg 2 en 4
Postcode:	2312 XS
Monumentenstatus:	Geen
Status overig:	Beschermd stadsgezicht

AFBEELDING:

Fragment van de plattegrond van de gemeente met de locatie van het pand daarop aangegeven
Bron: Gemeentatlas 2023

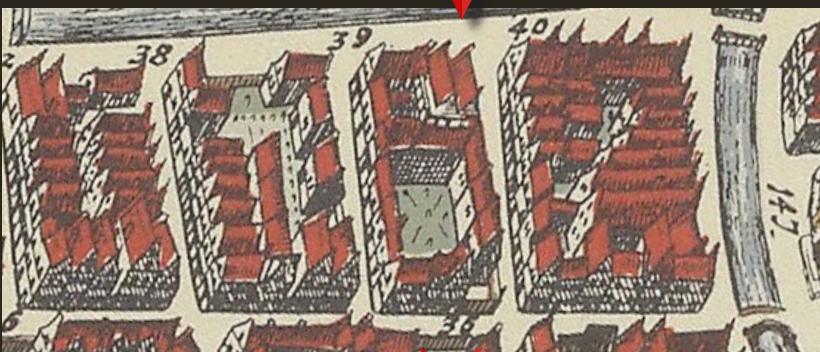
AFBEELDING:

Fragment van de kaart van H. Liefvrick van 1578 met de locatie aangegeven
Bron: ELO; PV_PV321A

AFBEELDING:

Fragment van de kaart van P. Bast van 1600 met de locatie aangegeven
Bron: ELO; PV_PV329.1a

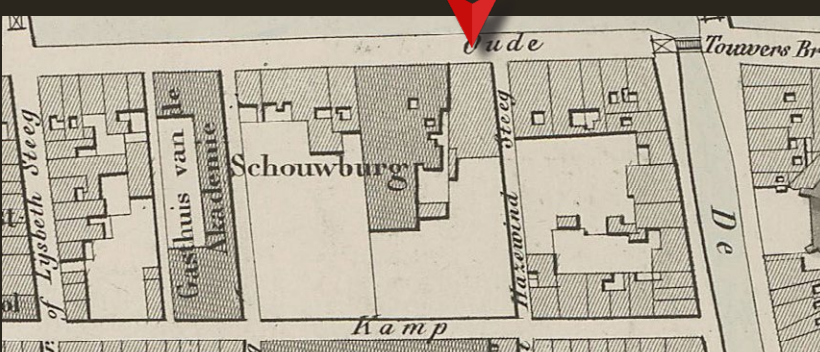
AFBEELDING:

Fragment van de kaart van J. Blaeu van 1649 met de locatie aangegeven
Bron: ELO; PV_PV351B

AFBEELDING:

Fragment van de kaart van C. Hagen van 1675 met de locatie aangegeven
Bron: ELO; PV_PV370A3

AFBEELDING:

Fragment van de kaart van W.J. van Campen van 1850 met de locatie aangegeven
Bron: ELO; PV_PV432.5

ARCHIEFONDERZOEK

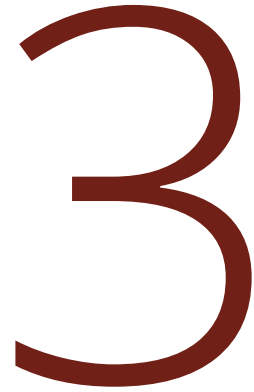
3.1 STEDENBOUWKUNDIGE ONTSTAANSGESCHIEDENIS

In 1355 werd het gebied dat was gelegen ten noorden van de Rijn tot aan de huidige Oude Vest bij de middeleeuwse stad Leiden betrokken. Dit ging ten koste van de ambachtsheerlijkheden Oegstgeest en Leiderdorp. De twee ambachten waren van elkaar gescheiden door de (voormalige) rivier de Mare die ter plaatse van de samenkomst van de twee Rijnarmen uitmondde. Aan de oostoever van de Mare lag de woonkern Marendorp, die in 1344 voor het eerst in archiefbronnen wordt vermeld.¹

Op het grondgebied aan de westzijde van de Mare, waar ook de onderzochte panden zich bevinden, lagen de woningen meer verspreid. Kort na de annexatie raakte ook de rest van dit gebied verder bebouwd. Achter de woonhuizen aan de noordzijde van de Haarlemmerstraat tot aan de Oude Vest werd het grotendeels ingenomen door kerkelijke en semi-kerkelijke instellingen. Daartussen ontstonden tussen 1375 en 1400 bouwblokken die vermoedelijk bewoond werden door (hand)arbeiders en boeren.²

Halverwege het nieuwe stedelijk gebied, parallel aan de hoofdweg (Haarlemmerstraat), werd de Vrouwencamp (Caeciliastraat) aangelegd. Dwars hierop lagen kleinere stegen die doorliepen tot aan de binnenvestgracht en de vestwal. Ten westen van de Mare lag de Corte Vest Steegh, de huidige Hazewindsteeg. De naam is afgeleid van bierbrouwerij De Hasewind die aan de Oude Vest op de hoek van de vroegere Coman Claes Steegh stond.³

Na het beleg van Leiden door de Spanjaarden in 1674 bleef de oorlog in de Zuidelijke Nederlanden voortwoekeren. Veel mensen vluchtten in de richting van het noorden; de Leidse lakenindustrie profiteerde daarvan. De komst van de immigranten leidde in het laatste kwart van de 17e eeuw tot een bevolkingsexplosie. Veel lege percelen binnen de stadsmuren werden in die periode volgebouwd.

1] Bron: H.A. van Oerle; 1997; Leiden binnen en buiten de stads-vesten, de geschiedenis van de stedenbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de Gouden Eeuw; p. 156

2] Bron: Bodemonderzoek Leiden, Jaarverslag 1984; p. 83

3] Noot: De brouwerij brandde in 1704 af, waarna de eerste schouwburg verrees. Bron: Leidsch Jaarboekje, jaargang 1932; p. 5

12

AFBEELDING:

Fragment van de kadastrale minuut met een klein deel van het grondgebied buiten de singels en de kadastrale hulpkaarten met de aanpassingen door de tijd heen
Bron: RCE; MIN08100A01

Ter plaatse van dit complex is deze ontwikkeling op de kaarten van Hans Lieftrinck (1578) en Pieter Bast (1600) zichtbaar. De eerste stadsplattegronden geven enkele huizen weer met tuinen die tot aan de binnenvestgracht door liepen. In 1600 was de westzijde van de Hazewindsteeg bebouwd met twee dwarshuizen en een groot pand aan de binnenvestgracht. In 1611 kreeg landmeter Jan Pieterszoon Dou de opdracht de weilanden, moestuinen en boomgaarden ten noorden van de stad op te meten. Na de goedkeuring van de grenzen door de ambtsheer van Oegstgeest en de Staten van Holland was de vijfde stadsuitbreiding van Leiden een feit en verloren de oude vestingwerken hun functie. De vestgracht werd in de nieuwe stedelijke structuur opgenomen en de bestaande vestwal met de binnenvestgracht werd afgebroken en gedempt. De vrijgekomen grond waarop de vestingwerken stonden werd door de stad als bouwgrond aangeboden. Het verschil tussen de oude en de nieuwe situatie is goed te zien op de stadsplattegrond van Joan Blaeu van 1649. De panden die door Bast aan de Hazewindsteeg en de binnenvestgracht waren ingetekend waren in 1649 nog aanwezig. Aan de noordzijde ervan stonden twee nieuwe dwarshuizen aan de Oude Vest aangegeven en een lang pand dat de bierbrouwerij De Hazewind betreft.

3.2 GESCHIEDENIS VAN HET OBJECT

Het diephuis op de hoek van de Hazewindsteeg en de Oude Vest, het latere huisnummer 45, is vermoedelijk kort na 1611 gebouwd en was het eigendom van bierbrouwerij De Hasewind, die eveneens aan de Oude Vest werd gebouwd.¹ Behalve een woonhuis bevonden zich er ook kelders en pakhuizen van de brouwerij die vermoedelijk achter de woning in de Hazewindsteeg stonden.²

Nadat de brouwerij in 1682 nieuwe eigenaren had gekregen werd het hoekpand op 10 augustus 1683 verkocht aan Govert Veldhuysen,³ die er niet alleen ging wonen, maar er ook zijn ververij onderbracht.⁴ Hij plaatste enkele kruiskozijnen in de zijgevel, tot ergernis van zijn buurman op de andere hoek van de Oude Vest en de Hazewindsteeg. Het geschil liep hoog op en Veldhuysen werd uiteindelijk in het gelijk gesteld.

De stadsplattegrond van Blaeu (1649) laat aan de Oude Vest, tussen de Hazewindsteeg en de inmiddels verdwenen Coman Claes Steegh in het midden van het bouwblok, een dwarshuis zien (de brouwerij) met ten oosten ervan twee diephuizen, waaronder het onderzochte hoekhuis.

AFBEELDINGEN:

Tekening van de Caeciliastraat van Jan Elias Kikkert van 1875 met rechts de tuinmuur op de hoek van de Hazewindsteeg

13

1] Bron: ELO; LB 4589 fol. Oude Vest -05; contract betreffende het pand Oude Vest 45, 21 augustus 1687

2] ELO: Bonboeken; Zevende Register, fol. 452-663, bon Overmare-Landzijde, archiefnummer 0501A; inventarisnummer 6627, blad 641

3] Bron: Bonboek

4] Bron: ELO; LB 4589 fol. Oude Vest -05

De Hazewindsteeg omstreeks het einde van de 19e of het begin van de 20e eeuw met rechts de onderzochte panden. Bron: ELO; PV_GN002908

In de steeg, achter het hoekhuis, stonden enkele dwarshuizen tot aan de Caeciliastraat. Dit wijkt af van een glasnegatief van een foto van H.G.A. Obreen van de Hazewindsteeg uit het einde van de 19e of het begin van de 20e eeuw.¹ Dit laat achter het hoekhuis twee diephuizen zien die elk voorzien zijn van een tuitgevel. Vermoedelijk zijn in de tweede helft van de 17e eeuw of de 18e eeuw enkele panden afgebroken en opnieuw opgebouwd. Wanneer de drie panden precies verheeld zijn is niet bekend, maar vermoedelijk is dit in opdracht van Bernardus van Ketel (1729-1813) en Adriana Post (1738-1799) gebeurd. Op 18 oktober 1790 werden de panden door hen aangekocht.² Bij haar overlijden op 26 april 1799³ liet Adriana haar deel aan Bernardus na. Het was de ambtenaren in de 18e eeuw echter niet geheel duidelijk hoe de situatie in elkaar zat en wie de panden achter Oude Vest 45 in zijn bezit had. Het perceel werd na een inspectie (vermoedelijk na het overlijden van Adriana) als volgt omschreven:

“NB Ingevolge de gedane inspectie hier vooren fol 620 v in't breede omschreven, is gebleeken, dat alle de Parthijen aan de Westzijde van de Veststeeg staande, zijn [geambeneerd] aan het huis op de Oude Vest, thans toekomende aan Bernardus van Ketel en is uit dien hoofden (zonder [requant] te slaan op alle de overstellingen welke op dit party zouden hebben moeten geschieden) dit partij overgesteld op gemelde Bernardus van Ketel”.

In een pro memorie ten name van Bernardus van Ketel en Adriana Post van 4 mei 1830 werd het geheel omschreven als:

“Een huis en Erve staande en gelegen aan de ZZ van den Oude Vest omtrent de Maren W.Z. met een groote tuingrond uitkomende zoo aan de N.Z van de Vrouwenkamp aal aan de W.Z. aan de zoogenaamde Hazewind- of Vestestraat, te voren geweest zijnde verscheidene percelen doch thans aan elkander verheeld.”

Hieruit wordt duidelijk dat Bernardus en Adriana in 1790 ook de achterliggende 16e en 17e eeuwse huizen hadden afgebroken voor het aanleggen van een tuin. Deze aanname wordt versterkt door een afbeelding van omstreeks 1860⁴ van de schouwburg waar de gevel van nummer 45 ten dele op staat. Deze is opgetrokken met baksteen zonder klezoren in de toen gangbare empirestijl.

1] Bron: ELO; PV_GN002908

2] Bron: ELO; Bonboeken: AR_501A_6627_215

3] Bron: ELO; Buiten begraven 1796-1822., archiefnummer 0501A, Begraven buiten Leiden, inventarisnummer 2068, blad inventarisnummer 2068

4] Bron: ELO; PV_PV28913.2

Fragment van de woning op een foto van 1860 van J. Goedeljee. Bron: ELO; PV_PV28913.2

Daarnaast heeft het pand een leugenaar met daarachter twee dwarskappen.

De stedenbouwkundige situatie van een woonhuis met een grote tuin wordt weergegeven op de kadastrale minuut van omstreeks 1832 onder het nummer H 85. Het woonhuis was toen het eigendom van Petrus Hofman Peerlkamp (1786-1865), hoogleraar in de Nederlandse Taal- en Letterkunde en rector magnificus aan de Universiteit Leiden. Nadat zijn gelijknamige zoon het in zijn bezit had, ging het pand als woonhuis steeds over op verschillende andere hoogleraren. Op 10 oktober 1874 werd het publiekelijk geveild ten overstaan van notaris P. Muller,¹ waarbij Oude Vest 45 omschreven werd als:

“Een aanzienlijk groot, ruim, hecht, sterk en bijzonder goed onderhouden dubbelhuis en erf, met fraaien uitgestreken tuin waarin onderscheidene Bloem- en Heestergewassen, te Leiden aan de Oude Vest, naast den schouwburg, op de hoek van en strekkende langs de westzijde van de Vestestraat, ook genaamd de Hazewindsteeg, tot in de Vrouwe Kamp, Wijk VI, Nos 1237 en 1237rood, Kadastraal bekend Sectie H no. 85, ter grootte van 11 roeden, 20 ellen. Dit perceel bevat beneden eene fraaie

AFBEELDING:

Het pand rond het begin van de 20e eeuw met de aangepaste begane grond

Bron: PV_GN003139

¹] Bron: Leydse Courant d.d. 28 september 1874; p. 4

wit marmeren Vestibule en gang, rechts een zijkamer met kleine suite en tuinkamer, links groote zijkamer, fraaie open trap, groote tuinkamer en dito suite, boven recht Voorkamer met kabinetje, dienstbodekamer, en tuinkamer, links groote voorkamer, Achterkamer en zeer groote tuinkamer; de kamers zijn allen behangen en met stookplaatsen en de meeste geplafonneerd.

Nog bevat dit Huis een dubbele droogzolder en groote turfzolder, ruime doelmatig ingerigte Provisiekamer en keuken, binnenplaatsje, groote kelder waarin een gemetselde wijnkelder, goed Regen- en putwater en verdere gemakken”.

Het werd aangekocht door Stephanie Louise van Heukelom¹ en na haar dood in 1883 doorverkocht door haar erfgenamen aan hoogleraar dr. Pieter Lodewijk Muller² die hier met zijn vrouw Dorothea Petronella Bohn tot zijn dood in 1905 bleef wonen.

Oud beeldmateriaal uit het begin van de 20e eeuw van het pand laat zien dat het pand op de begane grond was aangepast. Rechts van de entree was nu sprake van één empire schuifvenster en de gevel op de begane grond was gestuct en voorzien van schijnvoegen. Aangenomen wordt dat Muller en zijn vrouw verantwoordelijk zijn voor deze aanpassing.³ Dorothea Bohn verkocht het pand in 1908 aan de laatste particuliere bewoner, de Leidse burgemeester Hendricus Gerardus van de Sande Bakhuyzen.⁴

Op 29 december 1923 verkocht hij het huis aan de Duitse Stichting voor Verlaten Kinderen (Stiftung für heimatlose Kinder) uit Sittard. Deze ‘kinderbewaarplaats’ met de officiële naam Sint Jozefhuis Sint Gerardus Majella werd gerund door de zusters van de Congregatie der Karmelietessen van het Goddelijk Hart van Jezus.

In 1919 kwamen deze zusters naar Leiden⁵ en vestigden zij zich in eerste instantie aan de Hooigracht en kort daarna aan de Herensingel, waar zij het eerste Sint Jozefhuis Sint Gerardus Majella stichtten. Dit moest wijken voor de huidige Sint Jozephkerk, waarna de zusters aan de Oude Vest terecht kwamen.

Nadat ze hun intrek in het woonhuis hadden genomen, gaven zij de Amsterdamse architect Jac. Duncker opdracht voor het maken van (nieuw)bouwplannen waarbij het woonhuis werd verbouwd tot klooster met kapel.⁶

1] Bron: Kadaster; Leggerartikel_LDN01_9964_REEKS2

2] Bron: Kadaster; Leggerartikel_LDN01_11435_REEKS2

3] Noot: Hiervan zijn geen nadere gegevens bekend.

4] Bron: Kadaster; Leggerartikel_LDN01_15614_REEKS3

5] Bron: Leidse Courant d.d. 27 augustus 1966; p. 3

6] Bron: Leidsche Courant d.d. 4 april 1924; p. 2

In april 1924 werden de werkzaamheden aanbesteed en gegund aan het Leidse aannemersbedrijf Bik en Bredeveld. Het nieuwe plan omvatte lokalen voor de zusters in het voormalige woonhuis aan de Oude Vest met daarachter een kapel van twee bouwlagen hoog met een oratorium op de eerste verdieping. Boven het altaar werd in het dak een grote lichtkoepel aangebracht. Uit de bestaande situatie en de kadastrale minuut van circa 1830 blijkt dat het pand hiervoor aan de zuidzijde met circa 9 m werd verdiept. Ook kan op basis van foto's en het bovengenoemde glasnegatief van Obreen van de veranderde voorgevel worden aangenomen dat de voor- en achterhuizen een extra (zolder) verdieping kregen. Afgescheiden door een binnenplaats verrees aan de Caeciliastraat een geheel nieuw C-vormig gebouw met 'bewaar'- en schoollokalen en slaapzalen voor de kinderen. Op 12 juni 1925 vond de inzegening van het klooster plaats. In 1925 telde het huis circa 40 inwonende kinderen en 30 externe leerlingen.¹

AFBEELDING:

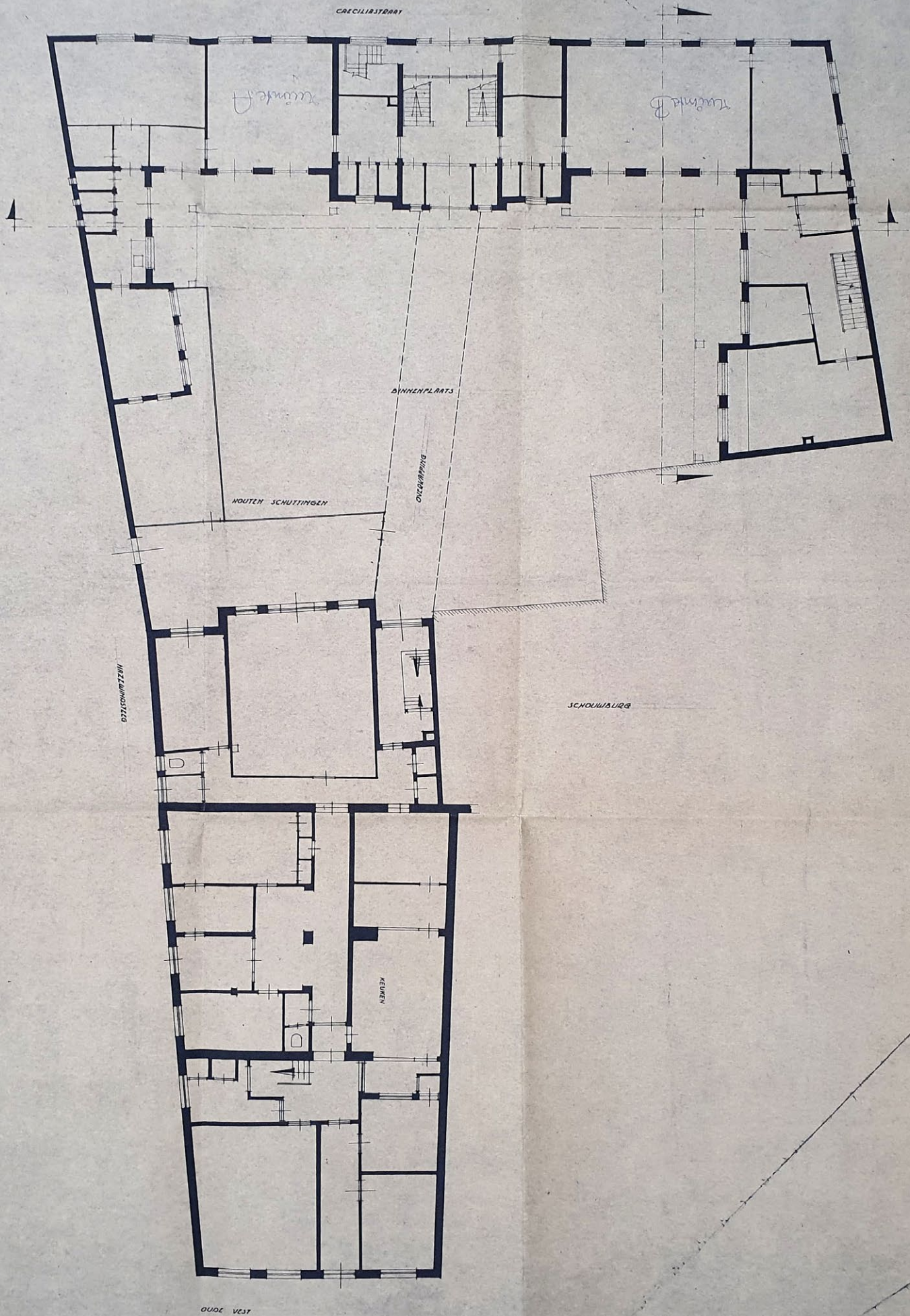
De voorgevel aan de Oude Vest
na de verbouwing van 1925
Bron: PV_PV31267.23

19

¹] Bron: Leidsche Courant
d.d. 12 juni 1925; p. 2

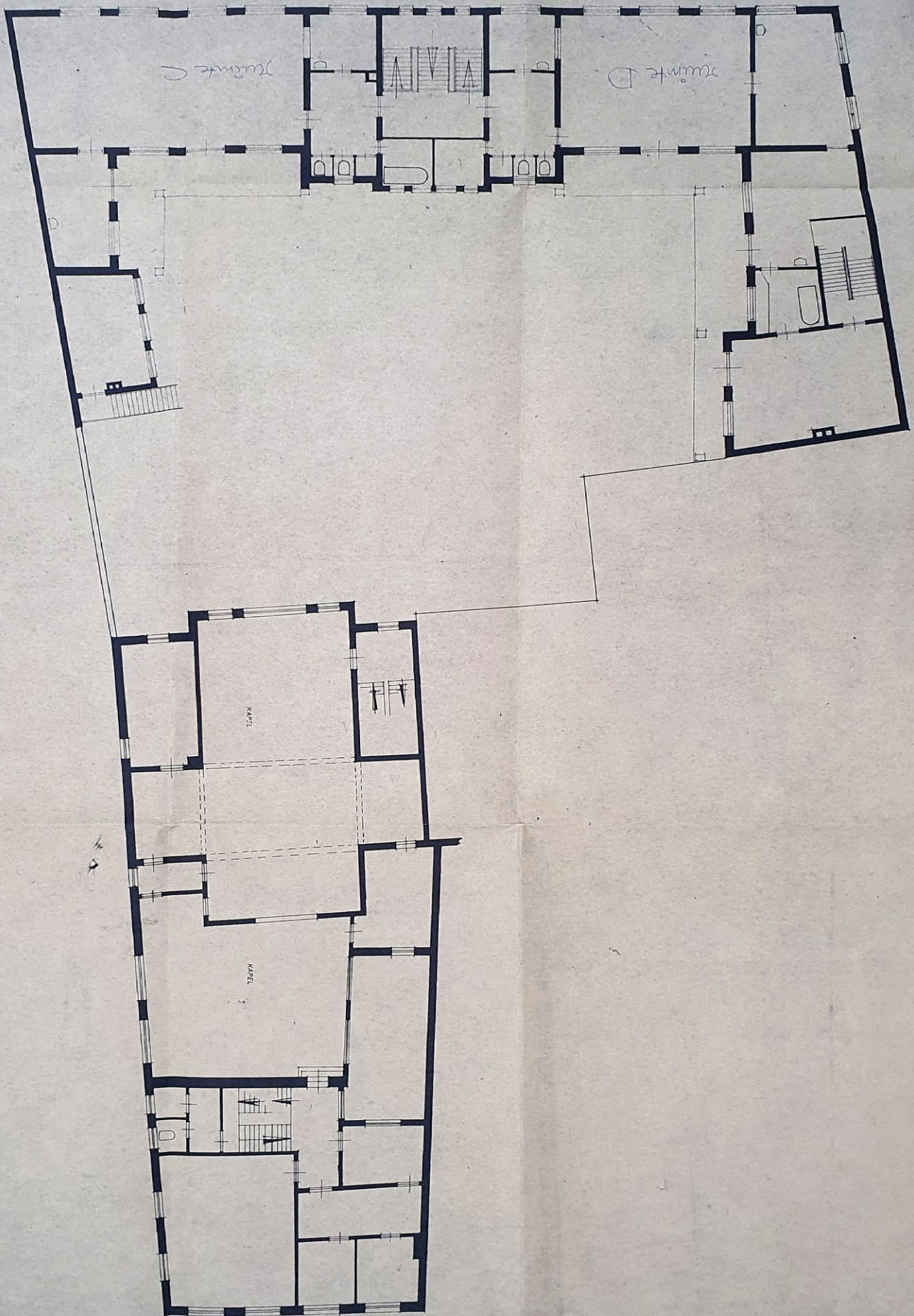
De achtergevel van het pand aan Oude Vest 45 met op de verdiepingen de kapel. Bron: ELO; PV_PV28940.1

Plattegrond van de begane grond van de situatie in 1967. Bron: ELO; Archief 0240; 135;

PERCEEL OUDE VEST 45

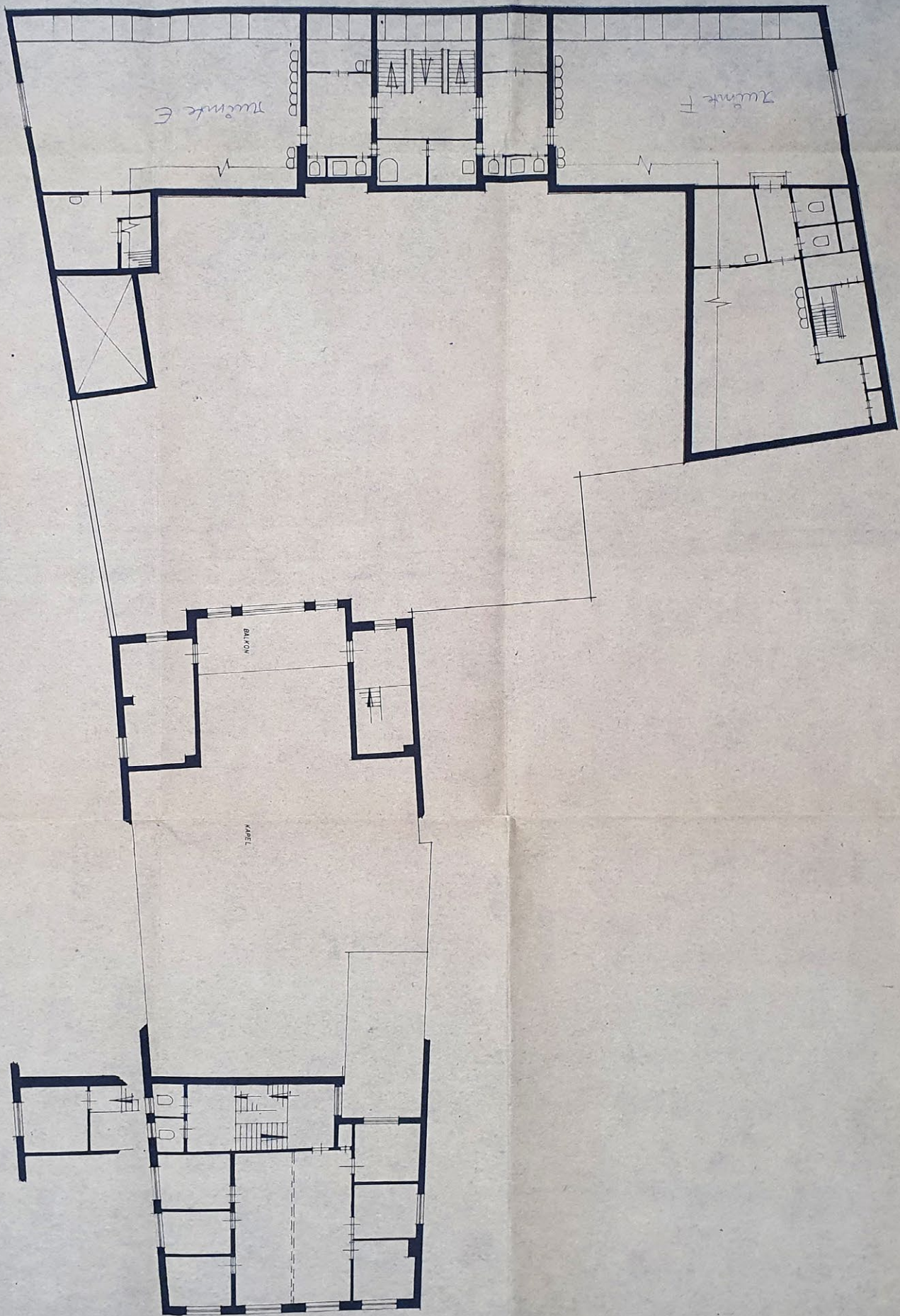
GET. 7.10.70-67
 ARCHITECTUURWERK : A 106-001

Plattegrond van de eerste verdieping van de situatie in 1967. Bron: ELO; Archief 0240; 135;

PERCEEL OUDER WEST 45
1ste VERDIEPING

NO. 116
ARCHITECTUUR A 106-002

Plattegrond van de 2e verdieping van de situatie in 1967. Bron: ELO; Archief 0240; 135;

PERCELL OUDE WEST 43

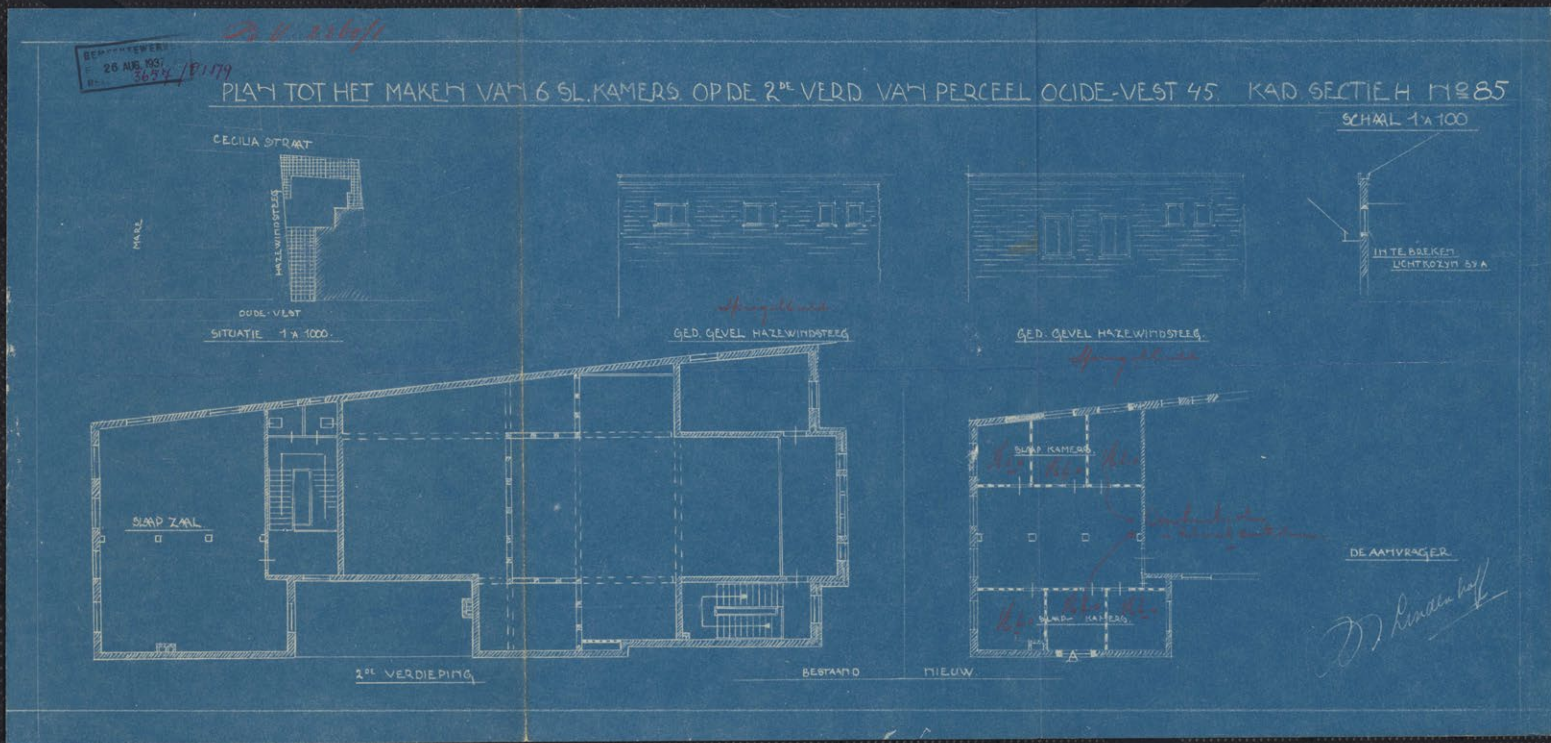
OET. F. 15. 1/2 - 47
 ARCHITECTUURTEL. 1 R 106-003

AFBEELDING (boven): De lantaarn op het dak van de kapel in 1970. Bron: ELO; PV_PV28940.2

AFBEELDING (onder): De gevel van het internaat aan de Caeciliastraat in 1982. Bron: ELO; PV_PV30450.11a

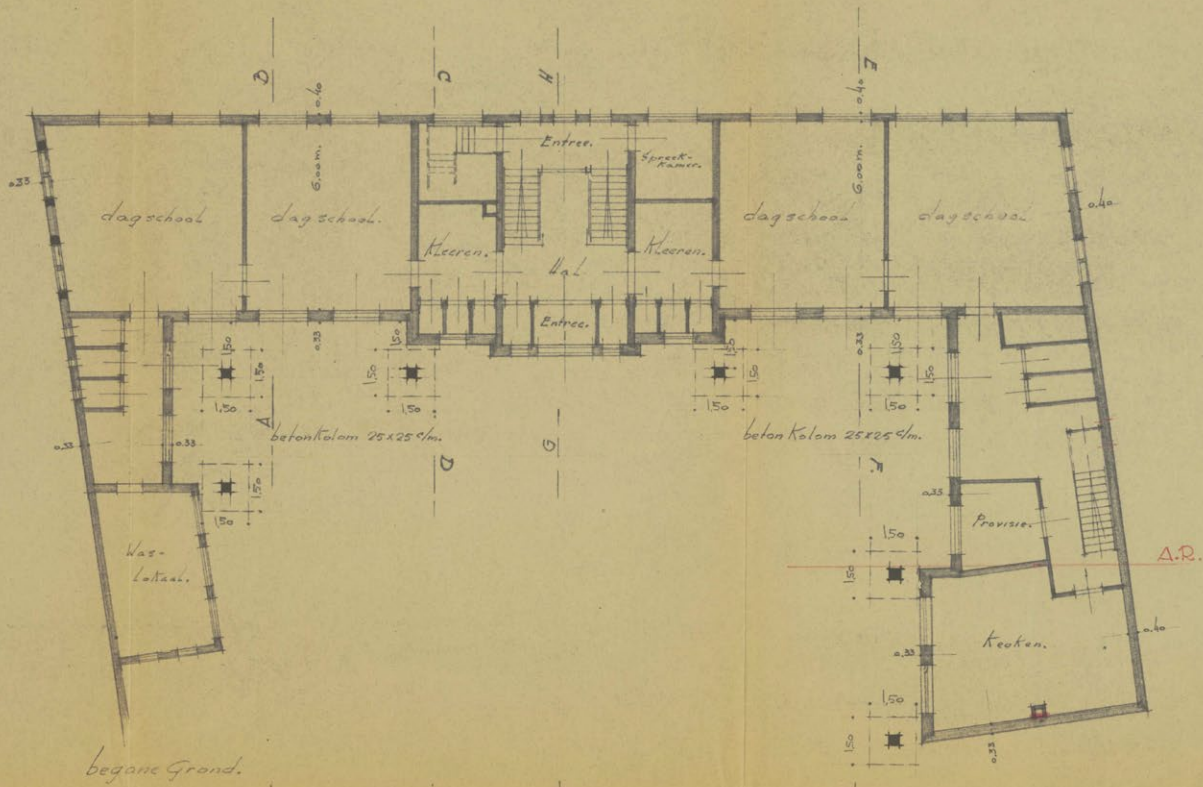

De 'bruine zusters', zoals de zusters Karmelietessen in de volksmond werden genoemd, bleven hier tot 1966 hun klooster met kindertehuis runnen. Tussentijds lieten ze nog verschillende verbouwingen uitvoeren. Als eerste werd in 1931 een klein waslokaal gebouwd aan de Hazewindsteeg, dat in 1972 is afgebroken. In 1938 werd de grote open slaapzolder aan de Oude Vest ingericht met een brede overloop en zes slaapkamers voor de zusters. In de beide zijgevels werden hiervoor vensters aangebracht. Groter was de ingreep van de Leidse architect Sommers van 1949 waarbij het kindertehuis aan de Caeciliastraat werd voorzien van een hogere kap, zodat er een extra zolderverdieping aan het gebouw werd toegevoegd. Ook werd het C-vormige pand aan de tuinzijde voorzien van een open galerij op de eerste verdieping.

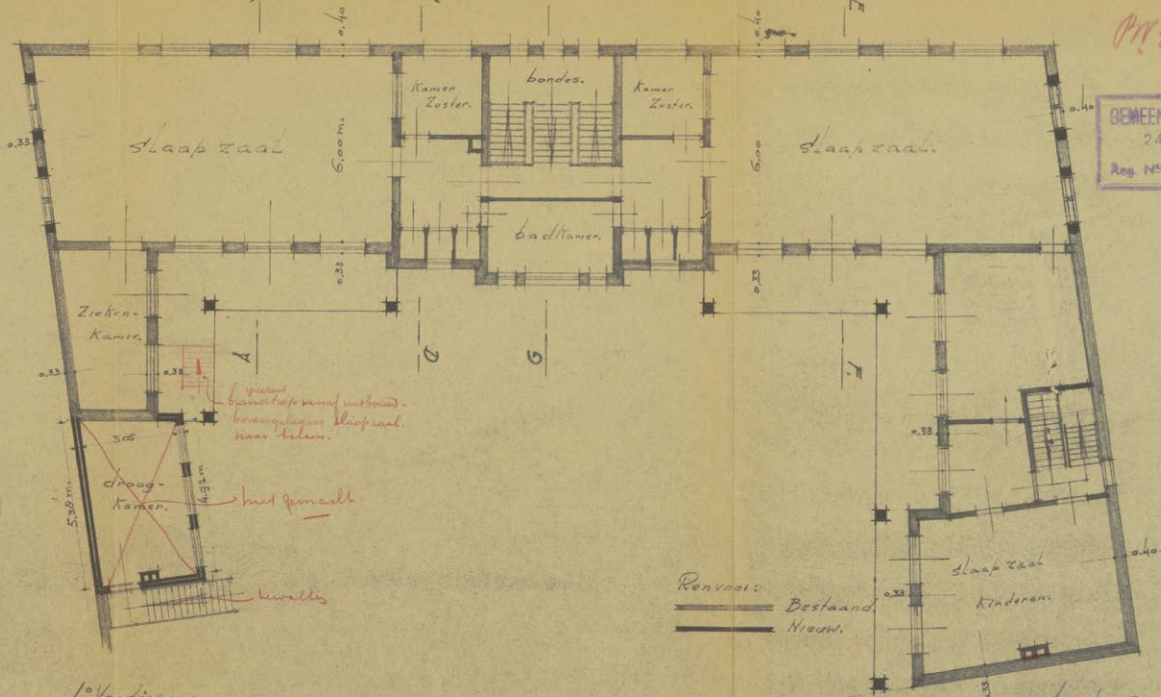
AFBEELDING:
De bouwvergunningstekening van 1937 voor het aanpassen van de slaapzolder
Bron: ELO;
AR_1700_26096_4_001

gesticht voor Verlaten Kinderen.
 St. Josef-Gerardus Nafelva.

Stad nat.
 Schaas Taloo.

begane grond.

1e verdieping.

BEMEENTE WERKEN
 24 FEB. 1949
 Reg. No. 200/04732

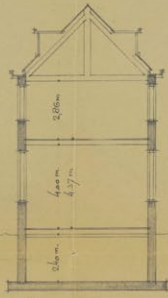
Renvoer:
 Bestaand
 Nieuw.

Leiden December 1948.
 de Aanvrager
 Zusters Carmelitesen.
 M. M. Mohammed Basma
 Hoeder Overste.
 de Architect:
 J. J. J. J.
 Sammore.

0.40 x 0.59

Gesticht voor Verloren Kinderen.
St. Josef-Gerardus-Majella.

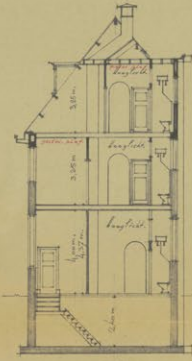
Blad no 3.
Schaal 1:100.

doorsnede (bestaand)

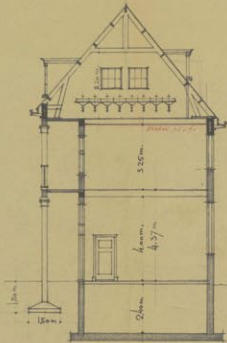

gevel Ceciliastraat (bestaand)

doorsnede D/D.

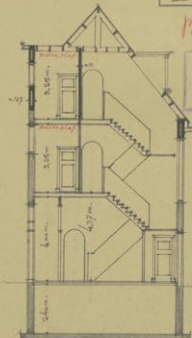
GEMEENTE WERKEN
LEIDEN
WILTAARBEIDSCONTROLE
ACQUOORD

doorsnede (gewijzigd)

gevel Ceciliastraat (gewijzigd)

doorsnede G/H.

M 3734 P
GEMEENTE WERKEN
24 FEB. 1940
Reg. No. 988/M 3734

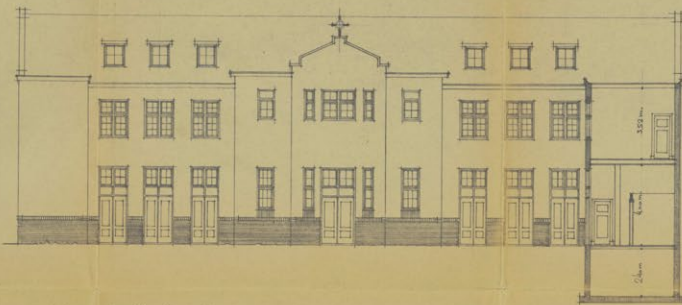
Leiden, December 1940.
de Haanvergastern.
Zusters Carmelissen. de Architect:
M. M. Hanna Bosma
Hoeder Groot. Bosma Schuurman.

270 x 650.

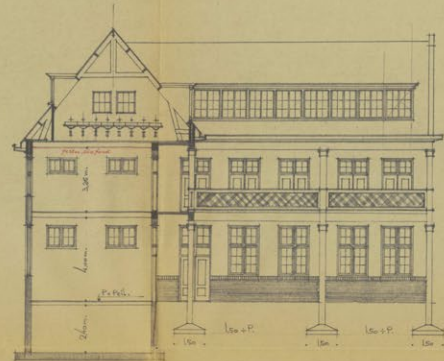
AFBEELDING (boven): De bestaande en nieuwe situatie van de achtergevel van 1948 (Caeciliastraat). Bron: ELO; AR_1700_26097_4_005
AFBEELDING (onder): De bestaande en nieuwe situatie van de voorgevel van 1948 (tuin). Bron: ELO; AR_1700_26097_4_007

Gesticht voor Verloren Kinderen.
St. Josef-Gerardus-Majella.

Blad no 4.
Schaal 1:100.

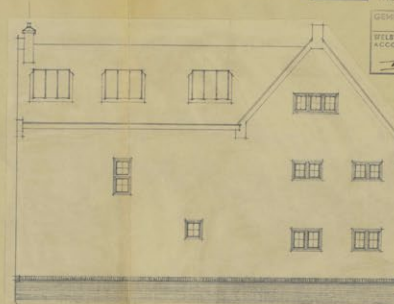
gevel tuinzijde (bestaand)

doorsnede met gewijzigde (gewijzigd). Doorsnede E/H.

gevel tuinzijde (gewijzigd)

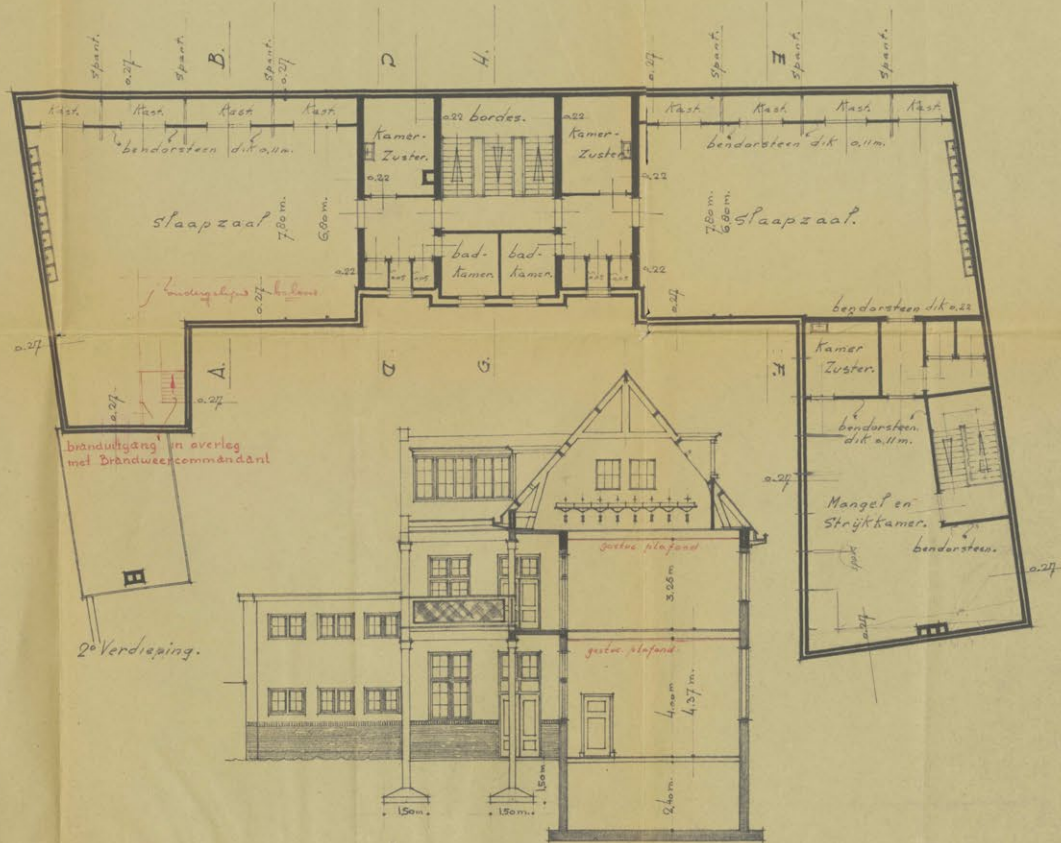
gevel Westgevel (gewijzigd)

Renvoer: — bestaand metaalwerk.
— nieuw metaalwerk.

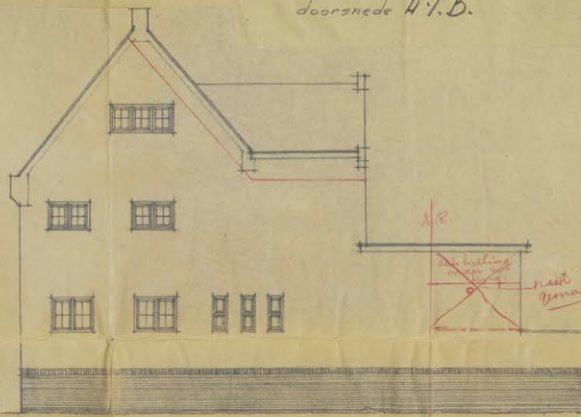
GEMEENTE WERKEN
LEIDEN
WILTAARBEIDSCONTROLE
ACQUOORD

M 3734 P
GEMEENTE WERKEN
24 FEB. 1940
Reg. No. 988/M 3734

Leiden, December 1940.
de Haanvergastern.
Zusters Carmelissen. de Architect:
M. M. Hanna Bosma
Hoeder Groot. Bosma Schuurman.

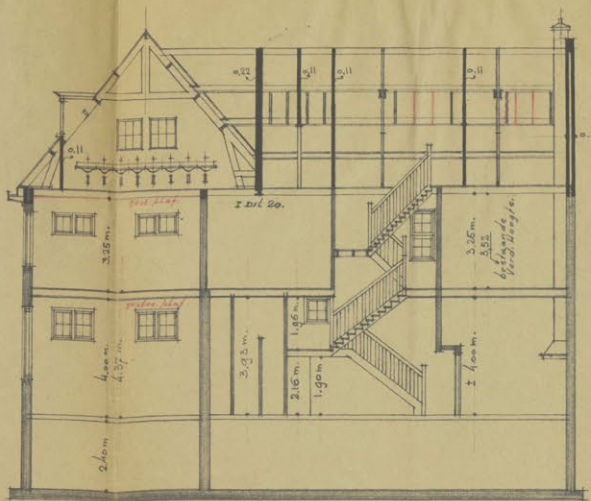
doorsnede A-B.

Zygevel (Oostzijde)

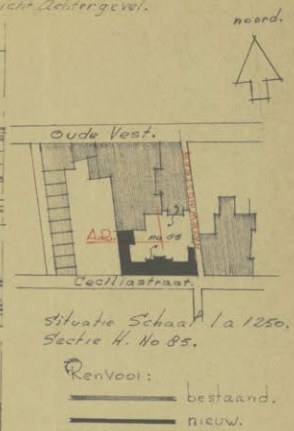
doorsnede Westelijke Zygevel

doorsnede Westelijke Zyfluegel.

aanzicht Westgevel.

Renvoer: — bestaand.
 — nieuw.

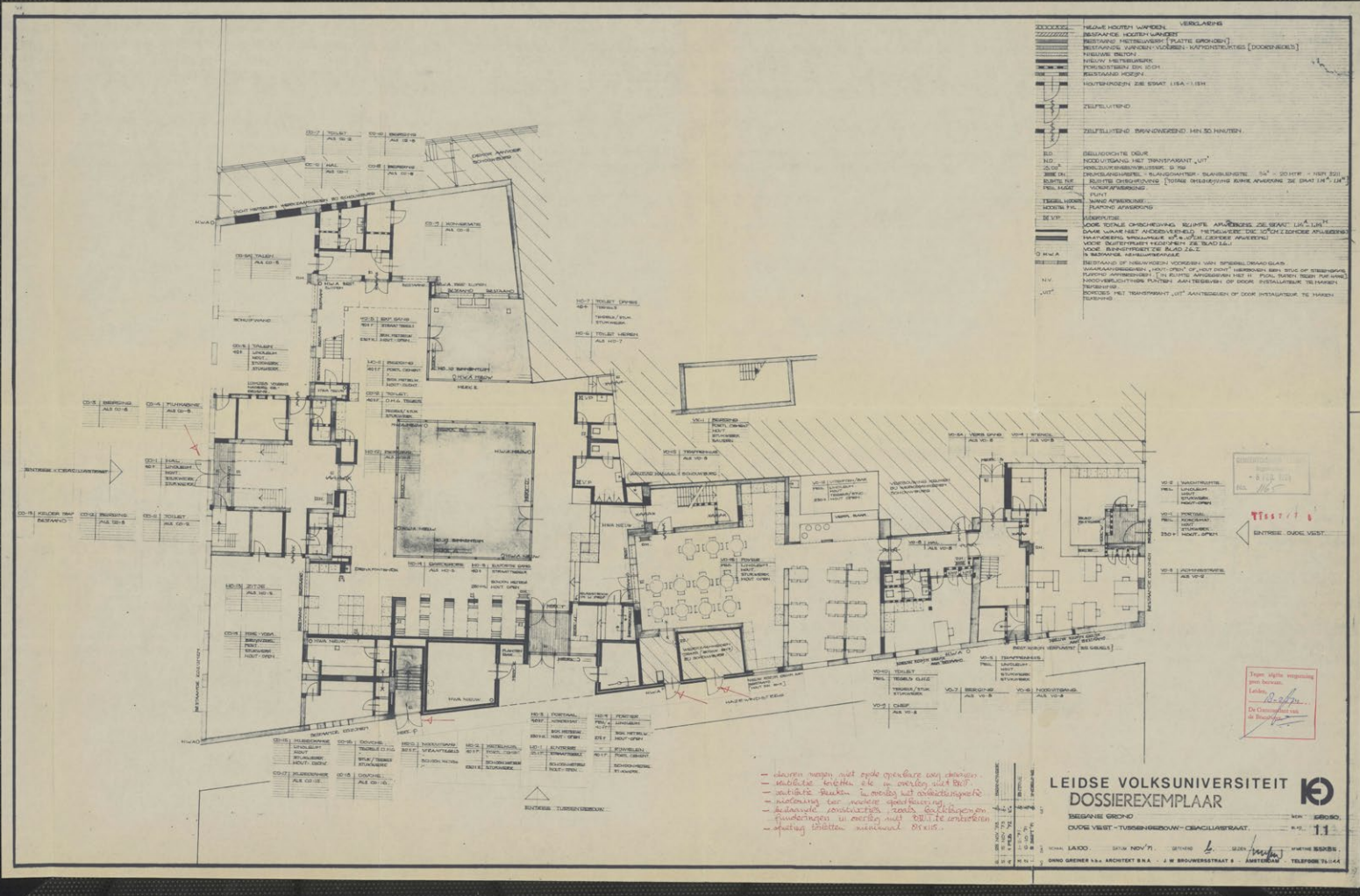
GEMEENTEWERKEN
 LEIDEN
 WELSTANDSCONTROLE
 ACCOORD

GEMEENTEWERKEN
 24 FEB. 1949
 Reg. No. 107/11.372

Leiden December '48
 de Architect:

de Aanvrager
 Zedene Gansel-Petersen
 Noeder Oyenste.

30 **AFBEELDING:**
 De plattegrond van de begane
 grond van 1972 met de
 aangepaste situatie
 Bron: ELO;
 AR_1700_26099_4_023

Op 12 oktober 1966 verkochten de zusters het pand aan het Sint Elisabeth Ziekenhuis¹ dat er een onderkomen van de lekenverpleegsters vestigde.² Van een eventuele verbouwing zijn geen gegevens bewaard gebleven.

Het gebruik als zusterhuis heeft kort geduurd. Twee jaar later, op 10 oktober 1968,³ werd het pand aangekocht door de gemeente Leiden voor het huisvesten van een cultureel centrum, de Leidse Volksuniversiteit Kunst en Ontspanning, het huidige BplusC, waarvoor het pand in 1972 opnieuw werd verbouwd.⁴ Het voormalige zusterhuis aan de Oude Vest en het kindertehuis aan de Caeciliastraat werden hierbij ingrijpend verbouwd: muren werden doorgebroken en er werden nieuwe wanden geplaatst. De open plaats tussen de beide delen werd in de nieuwe situatie voorzien van een eenlaagse bebouwing.

Tegenwoordig is het pand nog steeds het eigendom van de gemeente Leiden en wordt het gebruikt door BplusC. Voor zover bekend zijn er verder geen wijzigingen aan het pand meer uitgevoerd en komt de huidige situatie dus overeen met die van 1972.

1] Bron: Kadaster; Afschrift openbaar register - Hyp4 deel 1962 nummer 79 reeks LEIDEN
 2] Noot: Dit waren verpleegsters die niet tot de congregatie behoorden en werkzaam waren in het katholieke ziekenhuis.
 3] Bron: Kadaster; Afschrift openbaar register - Hyp4 deel 2054 nummer 84 reeks LEIDEN
 4] Bron: Nieuwe Leidsche Courant d.d. 19 maart 1968; p. 3

4

BOUWHISTORISCHE OMSCHRIJVING

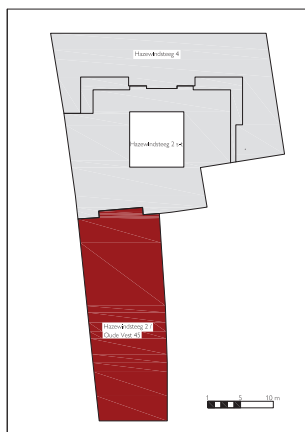
4.1 INLEIDING

In de omschrijving worden de verschillende windstreken benoemd of worden de hoofdonderdelen van het object aangeduid door de toevoegingen 'voor', 'links', 'achter' en 'rechts', gerelateerd aan de voorgevel (noordgevel). Per kleiner onderdeel worden de toevoegingen beschreven, gerekend vanuit de positie staande voor en kijkend naar het onderdeel. Van Hazewindsteeg 2 volgt een uitvoerige omschrijving overeenkomstig de Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek 2009. Van de overige bouwwerken wordt een algemene en beknopte omschrijving weergegeven.

4.2 STEDENBOUWKUNDIGE SITUATIE

Het complex is gelegen naast de Leidse Schouwborg, aan de oostzijde van het bouwblok dat omsloten wordt door de Oude Vest aan de noordzijde, de Hazewindsteeg, de Caeciliastraat en de Lange Lijsbethsteeg. In de 17e en 18e eeuw bevond zich halverwege dit bouwblok, aan de westzijde van de schouwborg, de Coman Claes Steegh die, gezien de kadastrale minuut, al voor 1832 verdwenen was. De bebouwing staat in de rooilijnen. Het complex heeft een L-vormige oppervlakte die achter de Leidse Schouwborg wordt doorgezet, met de smalle zijde aan de Oude Vest en de brede zijde aan de Caeciliastraat, waarmee het geheel noord-zuid georiënteerd is.

32

4.3 OMSCHRIJVING HAZEWINDSTEEG 2

4.3.1 Exterieur

Bouwmassa

De hoofdmassa van het huidige diephuis heeft een totale diepte van circa 32,5 m. De Hazewindsteeg, en daarmee ook de oostgevel, staat onder een hoek van circa 96 graden op de voorgevel. Aan de westzijde ligt de erfgrans in eerste instantie in een hoek van bijna 90 graden op de Oude Vest, waarna deze na circa 17,5 m evenwijdig aan de steeg verder

gaat. Dit verspringende verloop van de westelijke erfgrans, die mogelijk het gevolg was van de stadsuitbreiding van 1611 en het slechten van de stadswallen, leidt ertoe dat het pand aan de Oude Vest een breedte heeft van circa 10 m en een van 12,5 m aan de achterzijde. Halverwege de westelijke erfgrans bevindt zich een voormalige binnenplaats van circa 3 x 7 m (b x d) die vermoedelijk in 1972 een nieuwe overkapping kreeg op de begane grond ten behoeve van een keuken voor de schouwburg.

De hoofdmassa bestaat uit drie bouwlagen. Door de verschillen in verdiepingshoogten is de voorste 10 m hoger dan het achterliggende deel. De beide volumens zijn voorzien van een plat dak en slechts aan de voor- en achterzijde voorzien van een kort, flauw hellend zadeldak van circa 3 m diepte. In het midden van het lager gelegen dakvlak bevindt zich een langwerpige, achthoekige lichtlantaarn die er is aangebracht ten behoeve van daglichttoetreding in de kapel. De bovengenoemde binnenplaats is op de begane grond overkapt. Het pand was

AFBEELDING:

Satellietfoto van de huidige situatie

Bron: Arcgis

Het voorhuis gezien vanaf de overzijde van de Oude Vest

volgens de beschrijving van 1874 voorzien van een grote kelder met gemetselde wijnrekken. Deze is bij het onderzoek ter plaatse niet aangetroffen. Wel is er sprake van een kleine kelder aan de zuidwestzijde van de aanbouw van 1925 die ook van dat jaar dateert.

De huidige bouwmassa is met de ophogingen en de aanbouw van circa 9 m in 1925 ontstaan. Foto's van vóór dit jaar en de kadastrale minuut van 1832 maken duidelijk dat er sprake was van een voorhuis dat voorzien was van een leugenaar en een dubbele dwarskap aan de Oude Vest, met in de steeg twee dwarshuizen van elk circa 5 m breedte. Deze drie panden zouden al veel eerder verheeld zijn; de gehele woning had voorheen een bouwdiepte van circa 22,5 m.

Noordgevel (voorzijde)

De gevel staat in de rooilijn en sluit met de hardstenen plint direct aan op het openbare trottoir. De gevel is gestuct, met uitzondering van de zolderverdieping, waar de machinaal gevormde baksteen, aangebracht in 1925 als flauw hellende

AFBEELDING:
De noordgevel aan de Oude Vest

AFBEELDING:

De begane grond van het voorhuis aan de Oude Vest. De vensterassen verspringen iets ten opzichte van de bovenste vensters.

tuitgevel, geschilderd is. Het beeldmateriaal van omstreeks 1860 van J. Goedeljee laat ook op de onderste twee bouwlagen metselwerk in kruisverband zien, waar drieklezoren zijn toegepast in de hoek- en eindoplossingen. Boven de vensters op de begane grond was sprake van een halfsteens rollaag, terwijl de openingen op de verdieping voorzien waren van een anderhalf steens hanenkam.

De huidige, overwegend symmetrische gevel is inmiddels ingedeeld in vier vensterassen. De entree bevindt zich in de derde as. De vensters op de begane grond en de eerste verdieping staan niet geheel in een lijn maar verspringen iets. De gevel wordt horizontaal geleed door houten waterlijsten ter hoogte van de verdiepingsvloeren waarvan alleen de onderste geprofileerd is.

De entreepartij is voorzien van houten pilasters met een versiering met acanthusbladeren ter plaatse van het bovenlicht. Deze pilasters dragen een eenvoudig geprofileerde kroonlijst. De deur met twee panelen wordt afgesloten met een

1

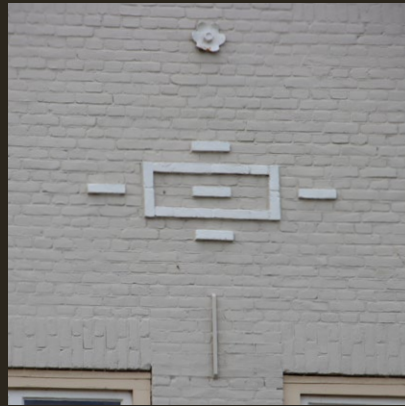
2

3

4

5

6

geprofileerd kalf waarboven een gietijzeren ornament, te weten de aanzet van een levensboom, is aangebracht met een bovenlicht dat voorzien is van een tussenstijl, overeenkomstig die van de schuiframen met acht ruiten. Deze zijn op de begane grond en de eerste verdieping gelijk; de empire ramen hebben in de middelste stijl een kleine kraal. De schuiframen zijn, op een enkel venster na dat, evenals de entree in 1790 wordt gedateerd, in 1972 vervangen door hardhouten exemplaren. Behalve dat de kozijnen in de assen iets van elkaar verspringen, is er ook verschil te zien tussen de kozijnen. Op de begane grond hebben ze een duivejager, terwijl ze op de verdieping een brede kraal hebben. Daarom wordt aangenomen dat het metselwerk en de kozijnen op de verdieping uit de tweede helft van de 18e eeuw dateren en dat de gevelindeling (met twee vensters rechts van de entree) op de begane grond is aangepast in 1790, evenals de tweede verdieping met de leugenaar. Vermoedelijk heeft Muller in het laatste kwart van de 19e eeuw een van de twee vensters verwijderd en het andere verplaatst, waarna de begane grond gestuct werd.¹

AFBEELDINGEN:

- 1] De kozijnprofilering op de begane grond
- 2] De kozijnprofilering op de eerste verdieping
- 3] De kozijnprofilering op de zolderverdieping
- 4] De raamprofilering op de eerste verdieping wijst op drie nieuwe schuifvensters.
- 5] Het siermetselwerk in de geveltop
- 6] Het vlechtwerk van de gevelbeëindiging

1] Noot: Gezien het in dit pand aangetroffen trappenhuis wordt aangenomen dat het Muller is geweest en niet Van de Sande Bakhuyzen in 1908.

38

AFBEELDING:

De verdiepingen aan de
Oude Vest

In 1925 is de leugenaar, gezien het beeldmateriaal, het metselwerk en de nieuwere kozijnen en ramen zonder profilering, afgebroken tot op de zoldervloer, waarna de gevel met de flauwe tuit hoger is teruggebracht. In het midden onder de tuit is een rechthoek van baksteen opgenomen met zowel in het midden als bij de buitenste vlakken een strek die ook voorkomt in hetzelfde type tuitgevel aan de zuidzijde. Onder de iets uitkragende bakstenen lijsten van de tuitgevel is vlechtwerk te zien waarvan de vertanding haaks is aangebracht op het metselwerk in plaats van haaks op de geveltop, wat eveneens wijst naar een latere bouwfase.

Oostgevel (steeg)

Deze gevel staat eveneens in de rooilijn en sluit de smalle steeg aan de westzijde af. Het eerste deel is over een lengte van circa 22,5 m op twee bouwlagen volledig gestuct. Het bovenste deel is met dezelfde steen als in de voorgevel gemetseld en geschilderd. Dit verhoogde deel wordt voorafgegaan door een doorlopende eensteens rollaag. De eerste 10 m daarvan is

De oostgevel in de steeg vanaf de Oude Vest gezien

40

AFBEELDING (links):

Een in 1972 geplaatst kozijn, nage-
maakt van de vensters van 1925

AFBEELDING (rechts):

De in 1925 aangebrachte toegang
in de steeg

hoger in verband met de extra bouwlaag in het voorste deel. De uitbreiding van het pand aan de achtergevel van 1925 is niet beschilderd en opgetrokken met paarsbruine, machinaal gevormde baksteen die tot de vleugels van het internaat wordt doorgezet. Er zijn hier geen delen van een oude tuinmuur meer aanwezig.

De zijgevel van het voorhuis heeft geen duidelijke symmetrische indeling. Op de begane grond is sprake van acht gevelopeningen. De tweede opening is voorzien van een moderne toegangsdeur met een eveneens modern snijraam en wordt afgesloten met een kleine kroonlijst. Deze toegang is zeer waarschijnlijk in 1925 aangebracht. Ook in de laatste opening, die breder is dan de overige, is een deur aangebracht ten behoeve van de inpandige traforuimte. De overige openingen zijn voorzien van houten kozijnen met ramen met zes ruiten die zijn voorzien van een vast onderste raam en een valraam erboven. De verschillen tussen de kozijnen en de tekeningen van 1972 verwijzen naar drie bouwperiodes. Twee vensters ter hoogte van het eerste

daarachter gelegen huis in de steeg hadden op de uitwendige hoeken een profilering die is doorgezet in de hardstenen neuten van de gefrijnde lekdorpels. Deze lijken in een latere fase te zijn aangepast, vermoedelijk voor de persiennes die op de foto uit het begin van de 20e eeuw te zien zijn. Het kozijn links naast de entree deur heeft houten nagels in de verbindingen en is voorzien van een luikspinning. Deze is vermoedelijk, evenals de ramen, in 1925 aangebracht. In 1972 zijn er nog drie vergelijkbare kozijnen met luikspinningen bijgeplaatst.¹

De verdiepingen zijn overwegend gesloten. In de eerste 10 m vanaf de noordgevel bevindt zich slechts een venster met zes ruiten dat dateert van 1925. Boven de entree zijn twee toiletramen per tussenverdieping aangebracht ter hoogte van de trapbordessen in het achterliggende trappenhuis. Op de bovenste verdieping is een venster met twee lichten geplaatst. Links van deze vensteras bevinden zich in het lagere geveldeel twee kruiskozijnen met glas in lood ter plaatse van de kapel en nog een smal, hoog venster met acht ruiten.

AFBEELDING (links):

Een kozijn met sponning van 1925

AFBEELDING (rechts):

Een kozijn met brede kraal die later is aangepast tot een kleine sponning. De kraal loopt door in de neut.

1] Noot: Zie de tekeningen van het bouwdoosier van 1972.

42

AFBEELDING (links):

Het kruisvenster aan de buitenzijde ter plaatse van de kapel

AFBEELDING (rechts):

Het kruisvenster aan de binnenzijde ter plaatse van de kapel

Ook deze kozijnen en ramen worden in 1925 gedateerd. Enkele gevelopeningen zijn echter al ouder. De uitbreiding aan de achterzijde is voorzien van twee vensters met zes ruiten waar de kapel een tussenverdieping heeft ten behoeve van het koor. Het metselwerk van de zijgevel werd in 1925 als tuinmuur doorgezet waarachter in 1972 een nieuwe binnenruimte werd gerealiseerd voor de Leidse Volksuniversiteit.

Zuidgevel

De gevel is alleen bovendaks nog aanwezig nadat in 1972 de gevel op de begane grond werd verwijderd voor de verheling van de gebouwen. De tuitgevel is geheel symmetrisch ingedeeld en met machinaal gevormde, paarsbruine bakstenen in staand verband opgetrokken. De gevel is voorzien van een middelste risaliet van circa 1 m diep waarachter de kapel zich bevindt. Op de eerste verdieping is in de risaliet een venster met drie lichten geplaatst dat geflankeerd wordt door een enkel venster met daartussen een gemetselde penant. Dit patroon herhaalt zich in de hogere vensters erboven, ter hoogte van het balkon in de kapel.

De beide terug liggende geveldelen zijn op de eerste en tweede verdieping voorzien van een klein venster met zes ruiten en een draairaam. De gevel wordt afgesloten met zandstenen schouders en een tuit waartussen een rollaag is aangebracht. Evenals in de noordgevel is ook hier onder de tuit een eenvoudige versiering in het metselwerk aangebracht met een vierkant en strekken eromheen en erin. De gevel en de openingen worden in 1925 gedateerd.

AFBEELDING:

De volledige achtergevel
(zuidgevel) van 1925

44

AFBEELDING:

De voormalige binnenplaats gezien vanuit het voorhuis

Binnenplaats

De gevels aan de voormalige binnenplaats zijn gestuct. De kopse zijden van de gevels aan de binnenplaats (verdiepingen) zijn voorzien van vierkante vensters met valramen met negen ruiten die in 1925 worden gedateerd. Dit geldt ook voor de twee houten kruisvensters met glas in lood ter plaatse van de kapel, die overeenkomen met die in de oostgevel.

Dakafwerkingen

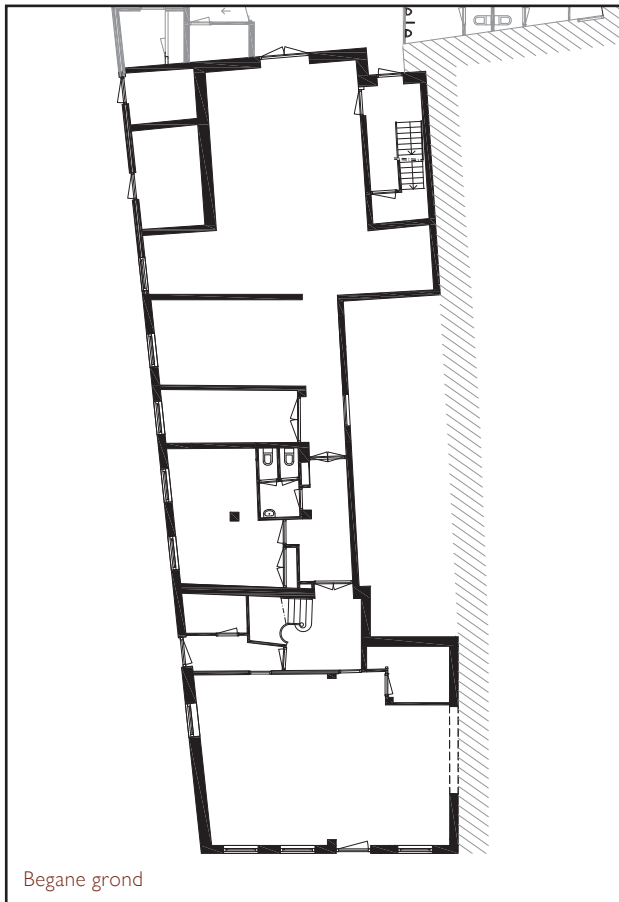
De platte daken zijn niet bezocht. Voor zover op de luchtfoto's valt waar te nemen, is er sprake van een bitumen afwerking op de horizontale vlakken en de kleine schuine dakvlakken van het zadeldak aan de achtergevel. De vlakke delen zijn, evenals de daken van de uitbreidingen van 1972, van grind voorzien ten behoeve van ballast. Het dakje van de lantaarn en het zadeldak aan de voorzijde zijn afgewerkt met zink (roevendak).

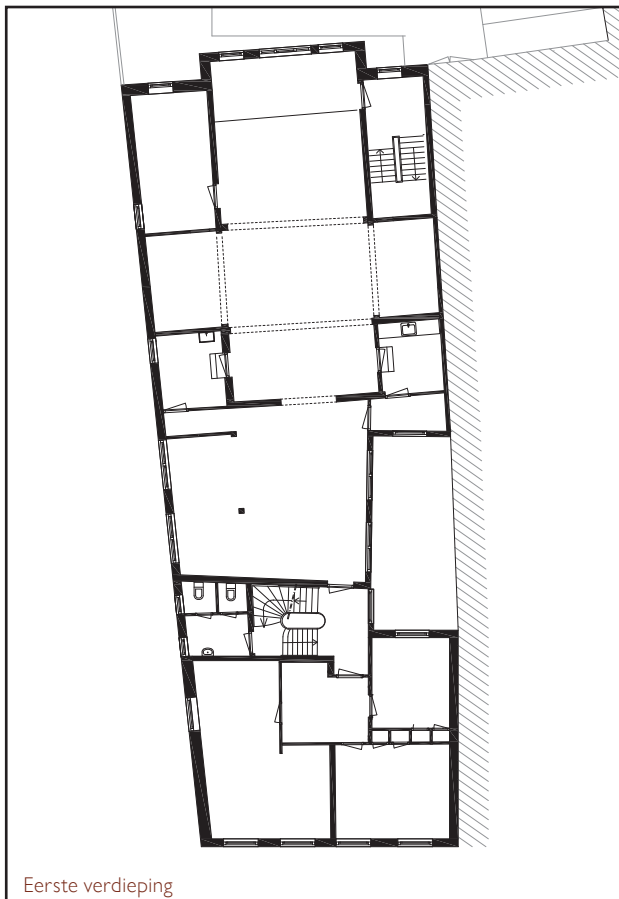
4.3.2 Constructie

De enige aangetroffen kelder bevindt zich in de zuidwesthoek van de aanbouw van 1925. Het betreft hier een eenvoudige rechthoekige kelder die aan de bovenzijde is afgedekt met troggewelven die voorzien zijn van stalen liggers. Er wordt in de archiefstukken niet vermeld hoe het pand gefundeerd is. Aannemelijk is dat de gemetselde voet van de draagmuren direct op een stabiele zandlaag zonder heipalen is aangebracht (op staal). Gezien de zowel gesmede als (modernere) stalen ankers in de gevel en gezien de bouwperioden wordt aangenomen dat het pand een gestapelde constructie heeft die de balklagen van de muren en daken draagt. De aanpassingen en uitbreidingen van 1925 zullen zeer waarschijnlijk met enkelvoudige balklagen zijn uitgevoerd. Bij de oudere verdiepingvloeren in het voorhuis is met name door de verlaagde plafonds niet waar te nemen of hier eventueel sprake is van een samengestelde balklaag. Vooralsnog wordt aangenomen dat de constructies van de eerste verdieping en de zoldervloer tot de eerste bouwphase (1611) behoren.

AFBEELDING:
De kelder met de troggewelven

Begane grond

Eerste verdieping

4.3.3 Interieur

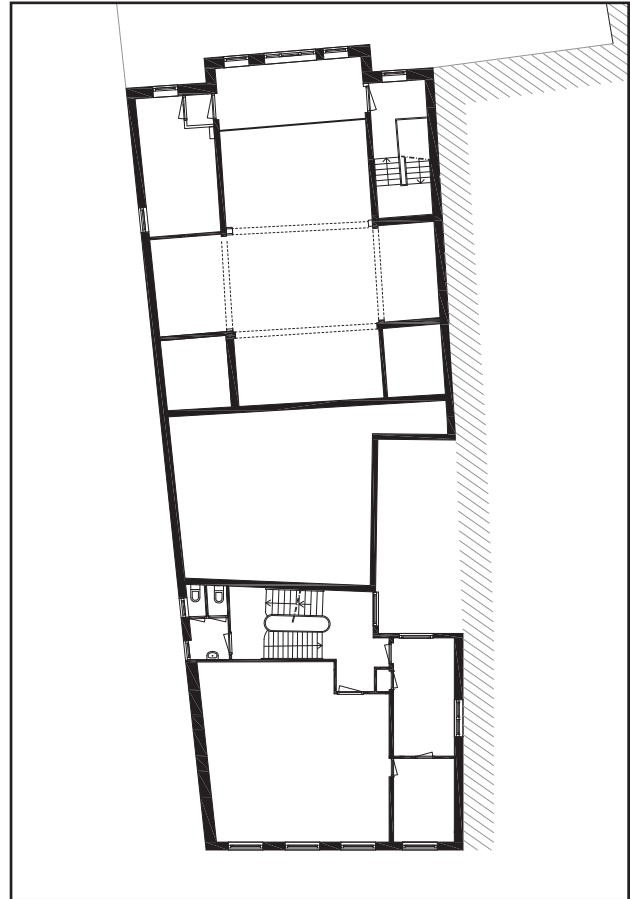
Algemeen

Tijdens het onderzoek was het pand gedeeltelijk in gebruik. Vrijwel het gehele pand is voorzien van niet-monumentale afwerkingen (1972 en later), wat de afleesbaarheid van het historische interieur bemoeilijkt. Als gevolg van de grote verbouwingen van 1925 en 1972 is de kans klein dat er nog afwerkingen van voor deze tijd aanwezig zijn, echter kan dat op dit moment niet worden uitgesloten. Hiermee dient rekening te worden gehouden bij het eventueel verwijderen van elementen en afwerkingen, zoals de verlaagde plafonds. Tijdens het onderzoek waren de voorste ruimte en de voormalige binnenplaats op de begane grond in gebruik als horecagelegenheid door de schouwburg. Daarnaast werden ook ruimten op de verdiepingen aan de voorzijde (Oude Vest) en de kapel verhuurd door Ad Hoc Beheer.

Indeling

Uit het onderzoek blijkt dat er in de eerste fase (1611) sprake was van drie woningen die voor de 19e eeuw, en mogelijk eerder, zijn verheeld tot een woonhuis. In 1925 en 1972 werd het geheel uitgebreid en opgehoogd, waarbij ook het volledige interieur op de schop is gegaan. Gezien de verschillen tussen de vensters in de gevels en de verdiepingshoogten in het voorhuis ten opzichte van de rest, is het aannemelijk dat de hoofdstructuren bij de verbouwingen van 1925 en 1972 bewaard gebleven zijn. Deze worden met name zichtbaar op de plattegronden en uit het verschil in muurdikten.¹

Van een duidelijke historische indeling, passend bij de vroegste bouwfasen, is echter geen sprake meer. De indeling verwijst voornamelijk naar 1925, de fase waarin het pand grondig verbouwd werd tot klooster van de zusters Karmelietessen. De begane grond van het voorhuis is tot circa 7 m vanaf de voorgevel in gebruik als caféruimte waarvoor de westgevel, die aan de schouwburg grenst, grotendeels is doorgebroken. Van een indeling is hier geen sprake meer en slechts enkele stalen kolommen en archiefstukken verwijzen naar een oude indeling van een hal achter de entree deur met aan weerszijden ruimten. Op de verdiepingen erboven zijn de grote ruimten in 1972 ingedeeld met kantoorunits en verwijst slechts een binnenwand die haaks op het midden van de voorgevel staat naar een oudere indeling. De zolderverdieping werd in 1925 als een grote slaapzolder gebruikt door de zusters en kreeg in 1938 een indeling met kleine slaapkamers aan de oost- en westzijde. Daarvan resteren alleen enkele wanden aan de westzijde. De verdiepingen worden ontsloten door een trappenhuis met toiletgroepen aan de oostgevel ter hoogte van de bordessen. Op de begane grond eindigt het trappenhuis in de gang en een toegang in de steeg.

Zolderverdieping

Achter het trappenhuis bevindt zich een kleine kapel met drie beuken op de verdieping, met aan de oostzijde aan de erfgrans een tweede trappenhuis dat, behalve de kapel, ook het balkon ontsluit. Aan de andere zijde aan de steeg bevindt zich een secundaire ruimte.

Aangezien de kapel vooral voor eigen gebruik bedoeld was en deze door middel van een grote lantaarn in het dak meer daglicht kreeg, is de kapel op de verdieping geplaatst. Op de begane grond zijn enkele grote ruimten die zeer waarschijnlijk als refter en andere verblijfsruimten hebben gediend.

In 1972 zijn hier extra toiletruimten aangebracht toen het pand het onderkomen werd van de Leidse Volksuniversiteit.

1] Noot: De tekeningen en inmetingen zijn door derden gedaan. In dit onderzoek wordt ervan uitgegaan dat de aangegeven maatvoering juist is.

De zijingang in de steeg met de gang, de hal en het trappenhuis

AFBEELDING (boven links): Het schalmgat

AFBEELDING (boven rechts): De hal met het trappenhuis en de gang

AFBEELDING (onder): De gang van het trappenhuis naar de achterliggende ruimten

AFBEELDING (boven en onder): De horecaruimte op de begane grond aan de Oude Vest

50

AFBEELDING (boven): De horecaruimte op de begane grond aan de Oude Vest met doorbraken naar het buurpand
 AFBEELDING (onder): De keuken in de voormalige binnenplaats

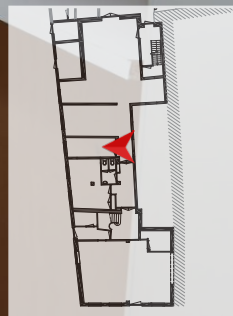

52

AFBEELDING (boven): De gang van het trappenhuis naar de achterliggende ruimten
AFBEELDING (onder): Een van de zijkamers op de begane grond aan de steegzijde

AFBEELDING (boven): De bergruimte op de begane grond aan de steegzijde
AFBEELDING (onder): De ruimten onder de kapel

AFBEELDING (boven en onder): De ruimten onder de kapel hebben vermoedelijk dienstgedaan als refter.

54

AFBEELDING (boven en onder): Het trappenhuis aan de westzijde van de kapel van 1925

56

AFBEELDING (boven): Het balkon in de kapel

AFBEELDING (onder): Een bergruimte aan de oostzijde van het balkon

AFBEELDING (boven): De kapel gezien vanaf het balkon
AFBEELDING (onder): De kapel met de lantaarn

De lantaarn van onderaf gezien

AFBEELDING (boven): De kapel gezien vanaf het koor

AFBEELDING (onder): Het schip van de kleine kapel met de toegang naar het trappenhuis

60

AFBEELDING (boven): Een zijkamer naast het transept aan de steegzijde
AFBEELDING (onder): Het hoofdtrappenhuis

AFBEELDING (boven en onder): De in 1972 ingedeelde ruimte op de hoek van de Oude Vest en de Hazewindsteeg
AFBEELDING (onder): De kamer aan de westzijde van het pand

62

AFBEELDING (boven): De kamer aan de voormalige binnenplaats

AFBEELDING (onder): De keuken behorend bij de kantoorunits aan de voorzijde op de verdieping

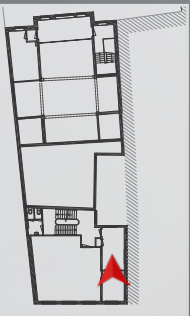

AFBEELDING (boven): Het trappenhuis op de tweede verdieping

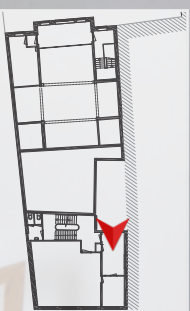
AFBEELDING (onder): Een kleine keuken op het bovenste bordes van het trappenhuis aan de steegzijde

AFBEELDINGEN (boven en onder): De voormalige slaapkamers van de zusters zijn verheeld tot een zijkamer op de tweede verdieping.

64

AFBEELDING (boven en onder): De grote zolderruimte aan de Oude Vest

AFBEELDING:

De decoratie van de handlijsten

Afwerkingen en elementen

Vrijwel alle in het zicht zijnde afwerkingen zijn in 1972 of later aangebracht, dit geldt ook voor de kapel op de eerste verdieping. Het is mogelijk dat zich achter de verlaagde (systeem)plafonds afwerkingen bevinden die in 1925 of eerder zijn aangebracht. Gezien de sobere stijl waarin de zusters leefden, zijn er geen rijk geornamenteerde afwerkingen te verwachten.

De beide trappenhuisen verschillen sterk in vormgeving. In het voorhuis bevindt zich een open trappenhuis met een schalmgat dat tot aan de bovenste verdieping reikt. Bij de onderste trede is een versierde trappaal aanwezig. De trapleuningen aan de wanden hebben het bekende slakkenhuisprofiel als eindstukken. De handlijsten aan de wanden en bij het schalmgat zijn aan de bovenzijde geprofileerd en worden gedragen op eenvoudige houten trapspijlen.¹ De verschillende elementen dateren deze trap in het laatste kwart van de 19e eeuw. De bordestrappen aan de westzijde van de kapel zijn vrij strak uitgevoerd met eenvoudige ronde trappalen en ronde handleuning. Deze

1] Noot: Mogelijk zijn deze laatste in een latere fase vervangen.

trappen staan op de tekeningen van de uitbreiding van 1925 en worden, mede gezien dezelfde trapvorm in het daarachter gelegen internaat, in deze periode gedateerd.

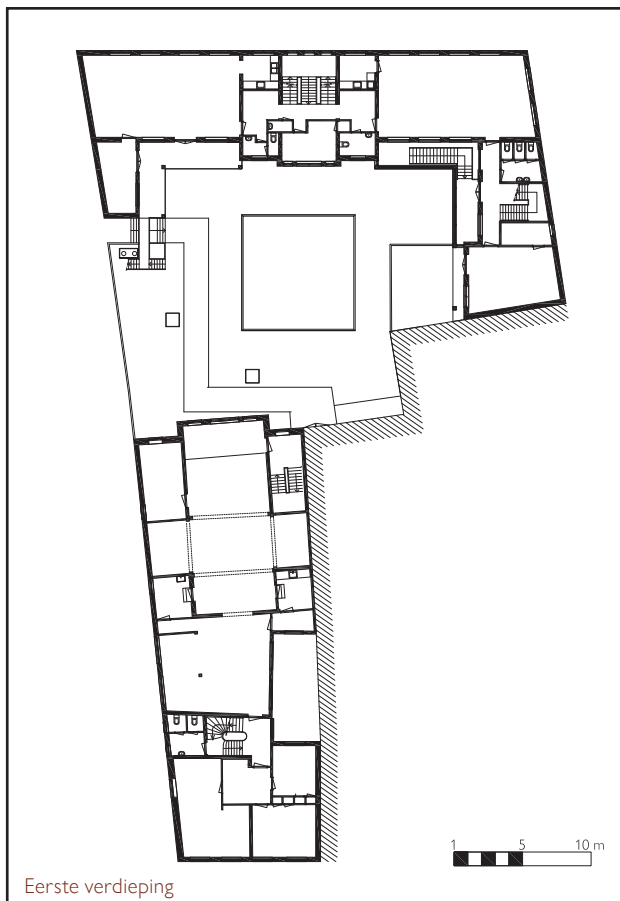
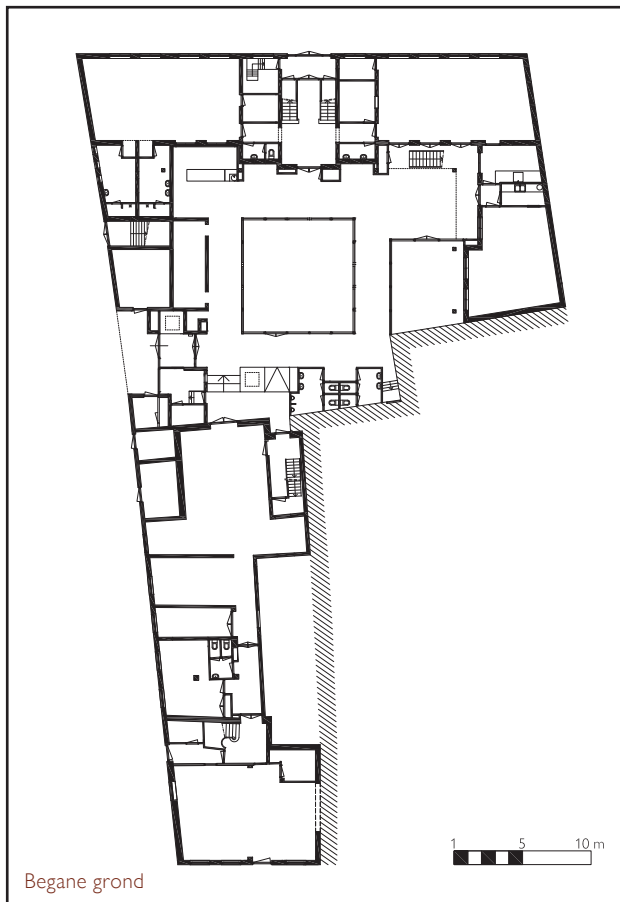
Voor het overige zijn geen noemenswaardige historische elementen aangetroffen. Ook vrijwel alle binnendeuren en de bijbehorende kozijnen zijn in 1972 vervangen, waarbij sommige zelfsluitend zijn uitgevoerd in verband met de brandveiligheid.

AFBEELDING:
De trap van 1925

67

AFBEELDING:
De versiering rondom de lantaarn

4.4 OMSCHRIJVING HAZEWINDSTEEG 4

4.4.1 Plattegrond en opbouw

Dit pand werd in opdracht van de Congregatie der Karmelietessen in 1925 gebouwd door de Leidse aannemers Bik en Breedevelt naar het ontwerp van de Amsterdamse architect Jac. Duncker. Het betreft een C-vormig bouwwerk van twee bouwlagen met een zadeldak en steekkappen van 1949. Aan de tuinzijde kreeg het in dat jaar een open galerij van twee bouwlagen hoog.

De bebouwde oppervlakte aan de Caeciliastraat is circa 33 m breed en heeft een diepte van circa 6,6 m. De vleugels hebben een diepte van circa 12 m (oost) en 14 m (west). Alleen de oostelijke helft van het pand is onderkelderd, inclusief de vleugel. Volgens de bouwvergunningstekeningen van 1949 en 1972 zou ook de andere vleugel onderkelderd zijn geweest.

Het pand is gebouwd als 'kinderbewaarplaats', een internaat waar kinderen woonden en les kregen. Uit de tekeningen van 1949 is op te maken dat de 'voorgevel' zich aan de tuinzijde bevond en dat de zuidgevel aan de Caeciliastraat de achtergevel was. Hiermee werd de geslotenheid van het klooster, waar dit pand onderdeel van uitmaakte, benadrukt. In het midden van het gebouw bevond zich de entreehal met daarachter een groot trappenhuis aan de zuidzijde. De begane grond was ingedeeld als zogenoemde 'portiekschool', met aan weerszijden van het trappenhuis twee klaslokalen die voorafgegaan werden door een ruimte voor jassen en door toiletten. De lokalen waren onderling verbonden door middel

van een binnendeur. Daarnaast hadden de buitenste lokalen ook een eigen portaal met toiletgroepen in de vleugels, die eveneens aan de tuinzijde ontsloten werden. De diepere westvleugel had een tweede trappenhuis en een keuken.

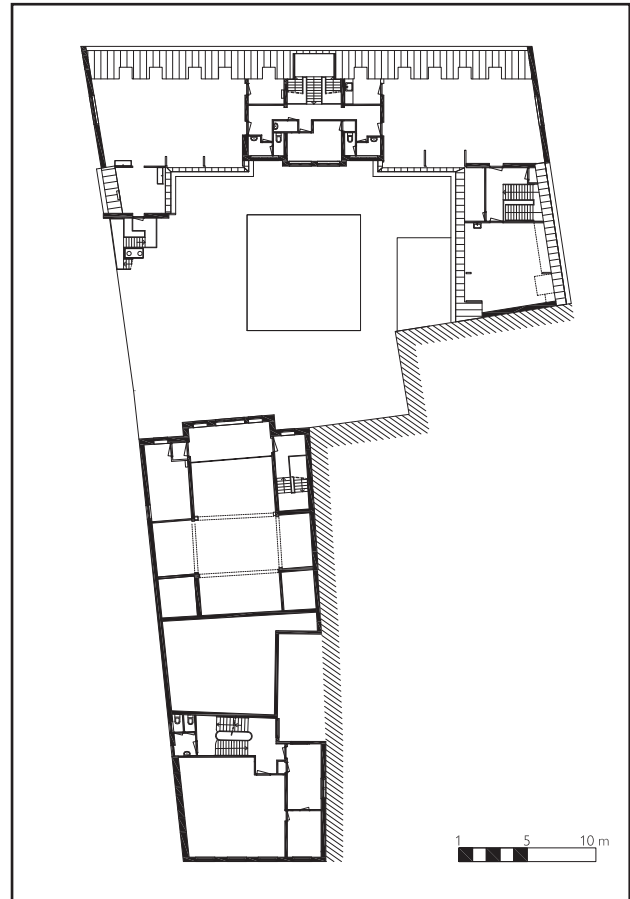
Op de eerste verdieping was aan beide zijden van het trappenhuis een grote slaapzaal gesitueerd met eveneens een voorportaal met toiletten en een ruimte voor de zusters. Na het aanbrengen van een hogere kap in 1949 werden de slaapzalen naar de zolderverdieping verplaatst.

4.4.2 Exterieur

De gevels zijn opgetrokken met paarsbruine, machinaal gevormde bakstenen in kruisverband. De gevels aan de steegzijde staan in de rooilijn. De overwegend traditionalistische architectuur is terughoudend in ornamentiek en symmetrisch van opzet.

De voorgevel staat aan de tuinzijde en heeft een brede middelste risaliet en vensteropeningen op de verdiepingen. Oorspronkelijk (1925) was dit deel voorzien van een tuitgevel die overeenkwam met die van de noord- en zuidgevel van het voorhuis. Deze is in 1949 vervangen door een eenvoudige gevellijst. Daarbij is de kap vervangen door een hoger zadeldak en voorzien van grote, doorlopende dakkapellen.

De terug liggende geveldelen zijn ingedeeld met drie vensterassen. Met het aanbrengen van een doorlopende galerij aan deze gevels en die van de beide vleugels werden de houten kruisvensters op de verdieping vervangen door balkondeuren, overeenkomstig de deuren van de begane grond. In de gevels van de vleugels bevinden zich op de begane grond nog houten kruisvensters.

Zolderverdieping

AFBEELDING:

De gevels aan de binnenplaats

De zuidgevel aan de Caeciliastraat is ingedeeld met elf vensterassen die, met uitzondering van de middelste as, op de beide bouwlagen voorzien zijn van gelijke kruisvensters. In het midden van de gevel bevindt zich nog een entree met erboven smalle vensters voor daglichttoetreding in het trappenhuis. De gevel wordt afgesloten met een eenvoudig geprofileerde gevellijst.

De gevels aan de kopse zijde van het pand en de vleugels zijn overwegend gesloten en hebben enkele kleine vensters ter plaatse van de voormalige toiletgroepen of secundaire ruimten. Het dak is afgewerkt met rode, onverglaasde, oud-Hollandse pannen met bijbehorende vorsten. Aan de binnenzijde zijn de dakvlakken voorzien van grote, doorlopende dakkapellen en aan de Caeciliastraat bevinden zich enkele kleine dakkapellen in de vensterassen. In de middelste as is een grotere dakkapel aangebracht.

AFBEELDING (boven): De westvleugel
AFBEELDING (onder): De oostvleugel

AFBEELDING (boven): De gevels aan de oost- en de zuidzijde
AFBEELDING (onder): De gevels aan de zuid- en de westzijde

AFBEELDING (boven): Een grotere dakkapel in het midden van het zuidelijke dakvlak en twee kleinere aan weerszijden
AFBEELDING (onder): De entreepartij en de gevelindelingen in het midden van de zuidgevel

73

AFBEELDING (boven): Het trappenhuis op de begane grond
AFBEELDING (onder): Het trappenhuis op de tweede verdieping

74

4.4.3 Interieur

Met de herbestemming van het klooster tot Leidse Volksuniversiteit is het interieur gedeeltelijk aangepast. De hoofdstructuur is nog herkenbaar en er is vooral sprake van het toevoegen van wanden en het dichtzetten van voormalige (gevel)openingen. Het hoofdtrappenhuis dateert van 1925 en is aan de oostzijde aangepast met een traplift. De trap in de westvleugel is, gezien de bouwtekeningen, vernieuwd in 1972, evenals alle afwerkingen in het interieur en de binnendeuren.

AFBEELDING:

Een van de grote ruimten aan de zuidoostzijde van het pand

76 AFBEELDING (boven): Een kleedruimte in de oostvleugel
AFBEELDING (onder): De grote ruimte aan de zuidwestzijde van het gebouw

AFBEELDING (boven): De gang op de eerste verdieping van de westvleugel
AFBEELDING (onder): De grote ruimte aan de zuidwestzijde op de verdieping

AFBEELDINGEN (boven en onder): De zolderruimte aan de zuidwestzijde

AFBEELDING (boven): De zolderruimte aan de zuidoostzijde
AFBEELDING (onder): De zolderruimte van de oostvleugel

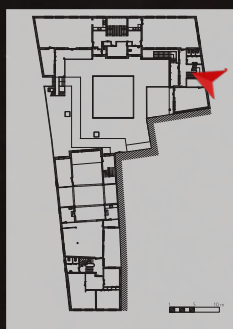
80

AFBEELDING (boven): Een zolderkamer in de westvleugel
AFBEELDING (onder): Een kamer op de eerste verdieping in de westvleugel

Het trappenhuis in de westvleugel

5

BOUWFASERING

Op basis van de in het archief aangetroffen informatie (Hoofdstuk 3) en bouwhistorisch onderzoek ter plaatse (Hoofdstuk 4) is de bouwfaserings samengesteld. Deze wordt hieronder beschreven en aangevuld met faseringsplattegronden. Er wordt op gewezen dat het onderzoek, ondanks de daarvoor aangebrachte kijkgaten, een verkennend karakter heeft als gevolg van de aanwezige afwerkingen. In de faserings wordt dan ook de meest logische benadering van de aangetroffen gegevens aangehouden. Na eventuele verwijdering van de niet-monumentale afwerkingen kunnen deze aannames worden bevestigd of bijgesteld door middel van diepgaander onderzoek ter plaatse.

Fase 1 1611

In 1611 werd de stad Leiden aan de noordzijde uitgebreid en werden de oude vestingwerken afgebroken. Ter plaatse van de binnenvestgracht, de vestwal met de stadsmuur, werd de grond geëgaliseerd en voor bebouwing uitgegeven. Op de hoek van de Oude Vest en de Hazewindsteeg werd een hoekhuis gebouwd met twee diephuizen erachter in de steeg. De structuren van deze periode komen nog enigszins terug in de erfgronden en enkele binnenmuren in de huidige situatie. Ook van de zijgevel wordt aangenomen dat achter het pleisterwerk nog 17e eeuwse metselwerk schuilgaat.

Fase 2 XVIII B

Er is sprake van een verschil in profilering tussen de kozijnen op de begane grond en die van de eerste verdieping. Deze laatste worden, evenals het metselwerk, gedateerd in de tweede helft van de 18e eeuw. Dit verklaart ook het iets verspringen van de vensterassen ten opzichte van de begane grond.

Fase 3 1790

Het is aannemelijk dat Bernardus van Ketel en Adriana Post verantwoordelijk waren voor het verbouwen en verhehlen van de drie panden in 1790. Daarbij bleven de hoofdmassa's gelijk. Enige kleine

huizen die achter het woonhuis aan de Hazewindsteeg en aan de Caeciliastraat stonden, werden afgebroken ten behoeve van een grote tuin die bij dit pand hoorde. Daarnaast verwijzen het verschil in kozijntypen en de empirestijl van de gevel en ramen naar een verbouwing aan het einde van de 18e eeuw.

De volgende elementen worden voornamelijk tot deze periode gerekend:

- Het metselwerk, de kozijnen en de deur op de begane grond in de noordgevel;
- De empire schuiframen;
- Twee kozijnen in de steeg ter hoogte van het eerste dwarshuis.

Fase 4 XIXd

Gezien de profilering van de trappen aan de oostzijde in het woonhuis is het waarschijnlijk dat het pand in het laatste kwart van de 19e eeuw (XIXd) is verbouwd. Hierbij is ook een van de twee vensters in de voorgevel rechts naast de entree deur komen te vervallen en is de andere verplaatst.

Fase 5 1925

Met de verbouwing tot klooster van het woonhuis, dat op dat moment nog bestond uit drie verheelde woningen, heeft het pand zijn grootste verbouwing ondergaan. De kappen van de drie panden werden afgebroken en voorzien van een plat dak. De gevel werd ter hoogte van de zolderverdiepingen opnieuw opgemetseld met een eigentijdse vormgeving.

Aan de zuidzijde werd het woonhuis met circa 9 m verdiept ten behoeve van een kapel op de eerste verdieping met daaronder een keuken, een refter en andere verblijfsruimten.

Naast de verbouwing van het woonhuis tot klooster verrees in de tuin aan de Caeciliastraat-zijde een internaat. Het C-vormige bouwwerk met vleugels aan de erf grenzen aan de oost- en westzijde was vooral georiënteerd op de tuinzijde, waardoor het gesloten karakter van het klooster werd versterkt. Het internaat huisvestte circa 40 kinderen die op de verdieping sliepen en les kregen in de vier schoollokalen op de begane grond.

Fase 6 1931

De oostvleugel van het internaat werd in 1931 uitgebreid met een waslokaal op de begane grond. Dit is in 1972 afgebroken.

Fase 7 1938

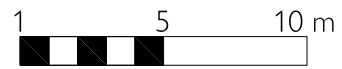
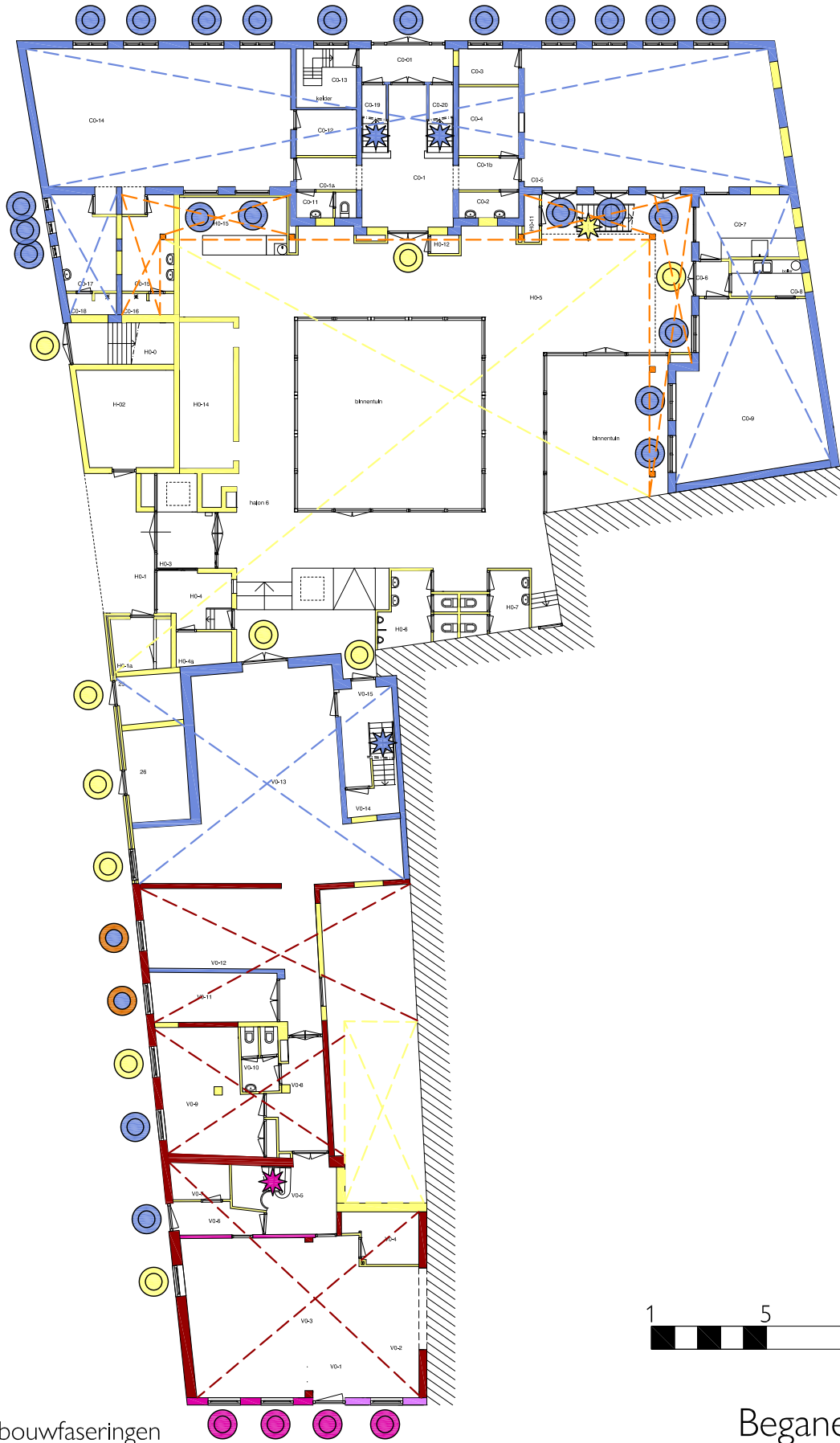
De zolderverdieping van het voorhuis aan de Oude Vest was in 1925 ontworpen als een slaapzaal voor de zusters. Deze verdieping werd in 1938 aan de oost- en westzijde voorzien van enkele kleine slaapkamers. Hiertussen was sprake van een brede overloop. Sinds de verbouwing van 1972 is alleen nog een enkele scheidingwand aan de westzijde ten dele aanwezig.

Fase 8 1949

Vierentwintig jaar na de bouw van het internaat werd de lage kap afgebroken voor het plaatsen van de huidige, hogere kap en werden de slaapzalen naar de zolderverdieping verplaatst. Aan de gevels aan de tuinzijde werd een galerij van twee verdiepingen aangebouwd.

Fase 9 1972 >

Na het vertrek van de 'bruine zusters' werden het klooster en het internaat het eigendom van de gemeente Leiden, die hier de Leidse Volksuniversiteit, het huidige BplusC, huisvestte. De tuin tussen de beide bouwdelen werd volgebouwd met een eenlaagse bebouwing, waardoor de verschillende bouwmassa's fysiek werden verheeld. Veel ruimten werden doorgebroken of voorzien van nieuwe binnenwanden ten behoeve van het realiseren van toiletten of andere ruimten. Vrijwel alle binnendeuren en afwerkingen werden vervangen door eigentijdse materialen. Nadat een deel van de begane grond in gebruik genomen werd door de naastgelegen schouwburg was het pand nog slechts via de zijingangen benaderbaar.

LEGENDA bouwfaseringen

Bouwfasen

 XVIIA	 XIXd	 1949
 XVIIIb	 1925	 1972
 1790	 1938	

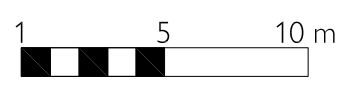
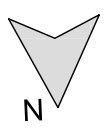
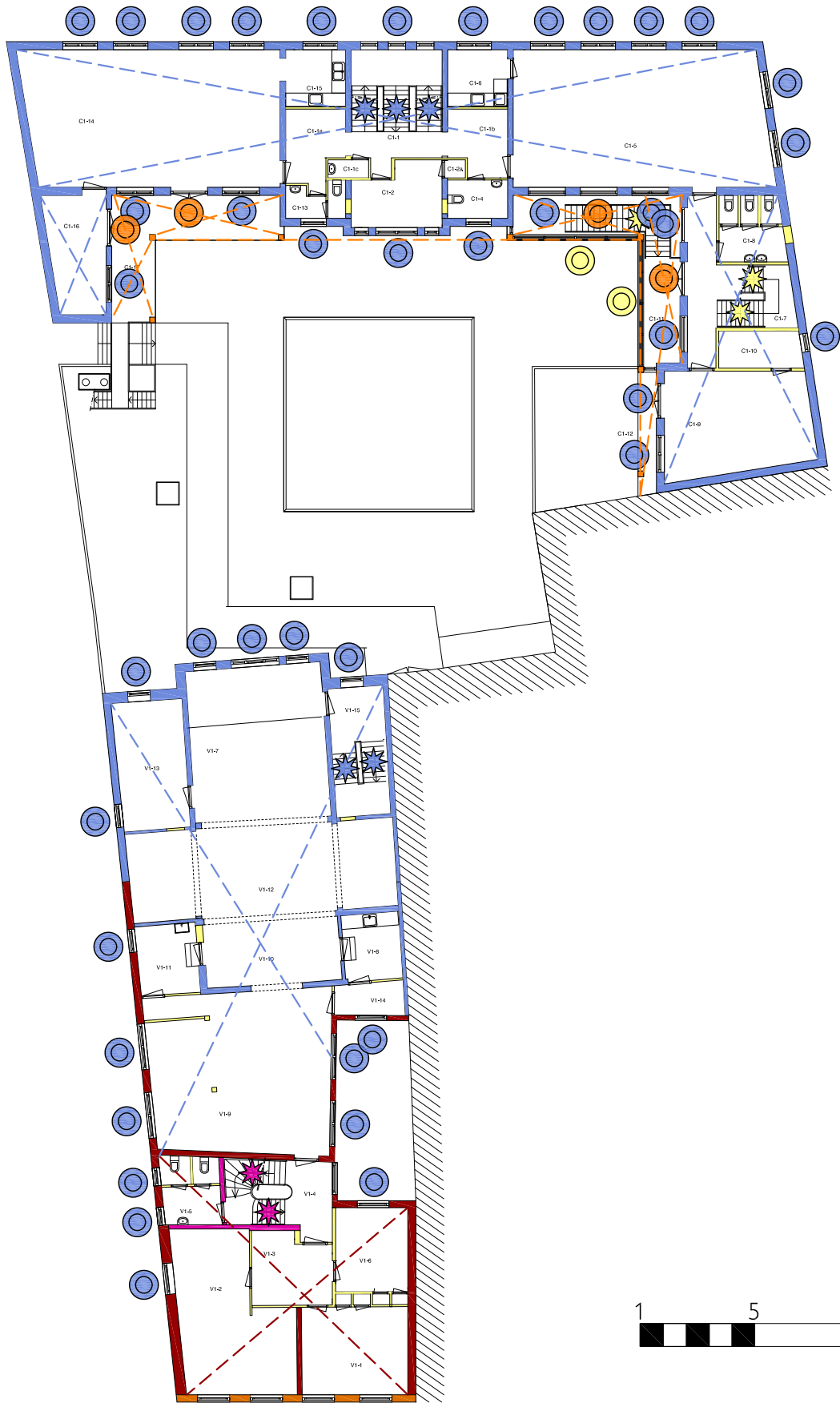
Symbolen

Elementen	Kozijnen
Constructies	Raam/deur

Begane grond

Afwerkingen

Plafondafwerking
Wandafwerking
Vloerafwerking

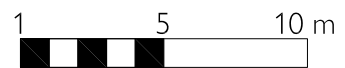
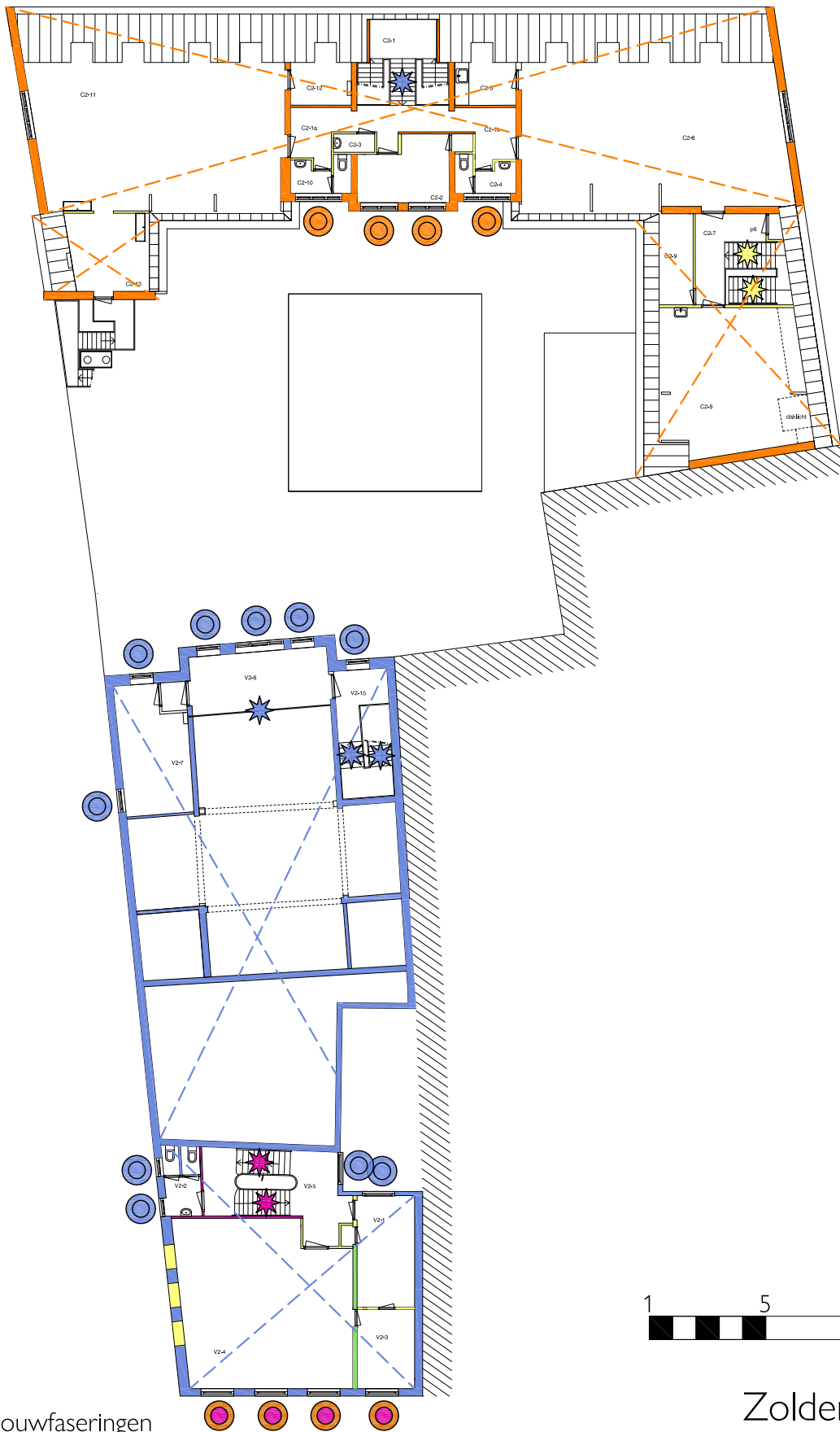
LEGENDA bouwfasingen

Bouwfasen		
■	XVIIA	■ 1949
■	XIXd	■ 1972
■	XVIII B	■ 1938
■	1790	
■	1925	

Symbolen	
	Elementen
	Constructies
	Kozijnen
	Raam/deur

Verdieping

Afweringen	
	Plafondafwerking
	Wandafwerking
	Vloerafwerking

LEGENDA bouwfaseringen

Bouwfasen

 XVIIA	 XIXd	 1949
 XVIII B	 1925	 1972
 1790	 1938	

Symbolen

 Elementen	 Kozijnen
 Constructies	 Raam/deur

Zolder

Afwerkingen

 Plafondafwerking
 Wandafwerking
 Vloerafwerking

6

WAARDESTELLING

6.1 ALGEMEEN

In de voorgaande hoofdstukken is de bouwgeschiedenis van het onderzochte pand inzichtelijk gemaakt. In dit hoofdstuk wordt een waardering gegeven aan de bouwhistorische elementen ervan. Deze waardering volgt de Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek 2009, zoals opgesteld door, onder andere, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Stichting Bouwhistorie Nederland (SBH) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

In de onderstaande paragrafen worden zowel de contextuele (externe) als de interne (bouwhistorische) waarden van het object aangegeven.

De contextuele (externe) waarden worden bepaald aan de hand van verschillende deelwaarden waarbij de onderzochte objecten worden vergeleken met andere, vergelijkbare objecten binnen de plaats, de regio of op landelijk niveau. Als het object een beschermd gemeentelijk of rijksmonument is, wordt de redengevende omschrijving daarvan als uitgangspunt genomen. Verder vindt waardering plaats aan de hand van vijf aspecten:

- Algemene historische waarden;
- Ensemblewaarden;
- Architectuurhistorische waarden;
- Bouwhistorische waarden;
- Gebruikshistorische waarden.

De interne (bouwhistorische) waarden worden bepaald door de nog aanwezige bouwhistorische aspecten, zoals materialen, massa's, ruimtelijke indelingen of af- en bewerkingen, die inzicht geven in het ontstaan en de ontwikkeling van het object. Bij deze verfijning van de cultuurhistorische waarden wordt uitsluitend gekeken naar de gaafheid (authenticiteit) en de zeldzaamheid van de fysieke elementen die bijdragen aan het historische karakter, waarbij het object zelf als uitgangspunt wordt genomen.

Bij de interne waarden wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende categorieën:

- Een *hoge cultuurhistorische waarde* wordt gegeven aan de onderdelen die van cruciaal belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object.
- Een *positieve cultuurhistorische waarde* wordt toegekend aan elementen die van belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object.
- Een *indifferente cultuurhistorische waarde* wordt toegekend aan onderdelen die van weinig of geen belang zijn voor de structuur en/of betekenis van het object.

Ter verduidelijking van de teksten zijn waardestellingstekeningen opgenomen. Op deze tekeningen wordt met verschillende kleuren een overzicht gegeven van de aanwezige historische waarden. Onderdelen die van hoge bouwhistorische waarde zijn worden in blauw aangeduid, onderdelen met een positieve waarde in groen en elementen met een indifferente waarde in geel.

NB: Met nadruk wordt erop gewezen dat de tekeningen niet los van de tekst van dit hoofdstuk kunnen worden gelezen of geïnterpreteerd.

Het bouwhistorisch onderzoek is **onafhankelijk** en **objectief** uitgevoerd. De bouwtechnische toestand van het object, gebruikersbelangen, ontwerpoverwegingen of eventuele financiële aspecten spelen in het onderzoek geen rol en komen in vervolgfases van de planvorming aan de orde. Hierdoor kan de waardestelling dan ook niet worden beschouwd als een dictaat. Wel dient men er rekening mee te houden dat aantasting van bouwhistorisch waardevolle aspecten in de meeste gevallen onomkeerbaar is. Naarmate de waarden hoger zijn, zal men daarom met meer kracht van argumenten moeten verdedigen waarom men ze wil aantasten. De uiteindelijke beslissing hierover berust bij de bevoegde overheidsinstanties.

6.2 CONTEXTUELE WAARDESTELLING

1) De **algemene historische waarde** wordt bepaald door het belang van een object als uitdrukking van bijvoorbeeld een culturele, sociaal-economische, geografische, technische of typologische ontwikkeling, maar ook wegens de innovatieve waarde of het pionierskarakter.

De algemene historische waarde van het hoekpand wordt vooral bepaald door de bouwfase van 1925 waarin het niet alleen het onderkomen werd van een klooster, maar het ook voorzien werd van een eigen kapel. Dat zich juist in dit stadsdeel veel kloosters bevonden in de middeleeuwen staat hier echter los van.

Ook aan het internaat van 1925 wordt een hoge algemene historische waarde toegekend. Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw was het voor katholieken weer mogelijk om in het openbaar hun geloof te belijden. Dit leidde niet alleen tot de bouw van nieuwe kerken maar ook tot het oprichten van sociaal-maatschappelijke instellingen op basis van hun geloofsovertuiging. De bouw van een internaat met een school binnen dit klooster is een goed voorbeeld van deze ontwikkeling. De gaafheid en zeldzaamheid ervan leveren een belangrijke bijdrage aan de hoge waarde ervan.

2) De **ensemblewaarde** heeft betrekking op het belang van panden als onderdeel van een groter geheel dat cultuurhistorische betekenis heeft, maar ook wegens het aanzien van en de verbondenheid met de ontwikkeling van dit gebied.

Het hoekpand met de kapel en het internaat hebben als kloostercomplex een hoge ensemblewaarde. Het internaat was, evenals het klooster waarmee het een geheel vormde, in 1925 duidelijk naar binnen gericht (tuinzijde). De opvang van en het onderwijs aan kinderen was een wezenlijk onderdeel in de geloofsbeoefening van de zusters en hun congregatie. In de hedendaagse structuur is deze functie van het complex nog duidelijk afleesbaar.

Daarnaast heeft Oude Vest 45 ook als hoekpand een hoge stedenbouwkundige waarde en draagt het in belangrijke mate bij aan de historische structuur van Leiden en de stadsuitbreiding van 1611.

3) De **architectuurhistorische waarde** heeft betrekking op het belang van het pand voor de geschiedenis van de architectuur, het hoogwaardige esthetische ontwerp, de ornamentiek en de interieurafwerking (in samenhang met het exterieur).

Door de vele verbouwingen is de oorspronkelijke architectuur van het hoekpand niet meer duidelijk afleesbaar. Delen van de 18e en het begin van de 19e eeuwse fase zijn bewaard gebleven, maar gaan ook gedeeltelijk schuil achter het stucwerk, terwijl de geveltop van 1925 een geheel eigen architectuurstijl heeft. Het hoekpand heeft daarom een indifferente architectuurhistorische waarde. Aan het internaat kan een positieve architectuurhistorische waarde worden toegekend. De sobere, traditionele architectuur met meer openheid en vormgeving aan de tuinzijde dan aan de openbare weg draagt in belangrijke mate bij aan de geslotenheid van het klooster als complex. Deze wordt versterkt door de galerijen die aan de binnenzijde zijn aangebracht. De verbouwing en de bouwlaag van 1972 doen hier echter afbreuk aan, evenals de ophoging van de kap, waarvan de geveltop van het middelste risaliet overeenkwam met die van de tegenoverliggende kapel.

4) De **bouwhistorische waarde** heeft betrekking op de geschiedenis van de bouwtechniek, de historische gelaagdheid en het materiaalgebruik. Achter de vele afwerkingen in het hoekpand gaat mogelijk nog bouwhistorische informatie over de totstandkoming van het complex schuil. De locatie doet dit vermoeden. Hierdoor heeft het hoekhuis vooralsnog een hoge bouwhistorische waarde.

5) De **gebruikshistorische waarde** geeft met de inrichting van een object passend bij de historische functie/het gebruik het belang weer evenals de historische functie zelf en de herinnering aan een historische gebeurtenis en/of prominente bewoner.

Er zijn weinig panden in Leiden bewaard gebleven die als klooster hebben gefungeerd. De gaafheid en zeldzaamheid van dit 'moderne' kloostercomplex dragen bij aan de afleesbaarheid van dit gebruik, ondanks de aanpassingen van 1972 en later. Daarom heeft het hoekpand met de kapel en het internaat een hoge gebruikshistorische waarde.

6.3 INTERNE WAARDESTELLING

Algemeen

Hoewel de geschiedenis van het betreffende gebied en de Oude Vest 45 verder teruggaat, heeft het complex de hoge cultuurhistorische waarde met name te danken aan het gebruik als klooster met kapel en het achterliggende internaat. De elementen en afwerkingen die bijdragen aan de ontwikkeling en totstandkoming van het geheel hebben dan ook een hoge monumentale waarde. Hierbij is ervan uitgegaan dat niet in het zicht zijnde elementen, zoals constructies, eveneens tot 1925 behoren, of al eerder in de panden zijn aangebracht. Deze hebben vooralsnog een hoge monumentale waarde, tot vastgesteld is dat zij in of na 1972 zijn aangebracht. De aanpassingen van het internaat van 1949 dragen bij aan het gebruik van het complex als klooster en het opvangen en verzorgen van de kinderen, wat een essentieel aspect was van de uitgangspunten waarmee dit klooster is gebouwd. Ook aan deze bouwfase wordt daarom een hoge cultuurhistorische waarde toegekend. Deze geldt niet voor de aanpassingen van 1938, aangezien de ingreep van toen relatief klein was en inmiddels niet meer gaaf aanwezig is. Aan de bijbehorende structuren wordt een positieve cultuurhistorische waarde toegekend. De aanpassingen en het gebruik vanaf 1972 doen afbreuk aan het kloostercomplex en hebben een indifferente cultuurhistorische waarde, mede door de geringe zeldzaamheid van de (bouw)materialen die vanaf deze laatste bouwfase zijn gebruikt.

Bouwmassa

De hoofdstructuur van het hoekpand is met name in 1925 ontstaan. Oudere, 17e eeuwse structuren bevinden zich vermoedelijk nog in de kern en de gevels. Deze structuren hebben daarom een hoge cultuurhistorische waarde. Deze waarde wordt ook toegekend aan de bouwmassa van het internaat, zoals het uiteindelijk in 1949 tot stand gekomen is. Latere toevoegingen en bouwwerken, waaronder de bebouwing van het binnenterrein, hebben een indifferente cultuurhistorische waarde.

Gevels

De gevels met de indelingen dragen voor het overgrote deel bij aan de situatie van 1925 en 1949 (tuinzijde internaat) en hebben een hoge cultuurhistorische waarde. Van indifferente waarde zijn de toevoegingen met openingen of aanpassingen van materialen van 1972 en later.

Dak en -afwerking

De dakvormen behoren tot de massa's van 1925 (hoekwoning) en 1949 (internaat) en hebben een hoge cultuurhistorische waarde. Hetzelfde geldt voor de zinken roevendaken op het klooster en de dakpannen op het internaat. De bitumen afwerkingen hebben een indifferente waarde vanwege een gebrek aan zeldzaamheid.

Constructie

Vrijwel alle constructies zijn uit het zicht geraakt door de afwerkingen. Het is echter zeer aannemelijk dat zij van 1925 of daarvoor dateren en ze hebben daarom (vooralsnog) een hoge cultuurhistorische waarde.

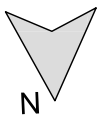
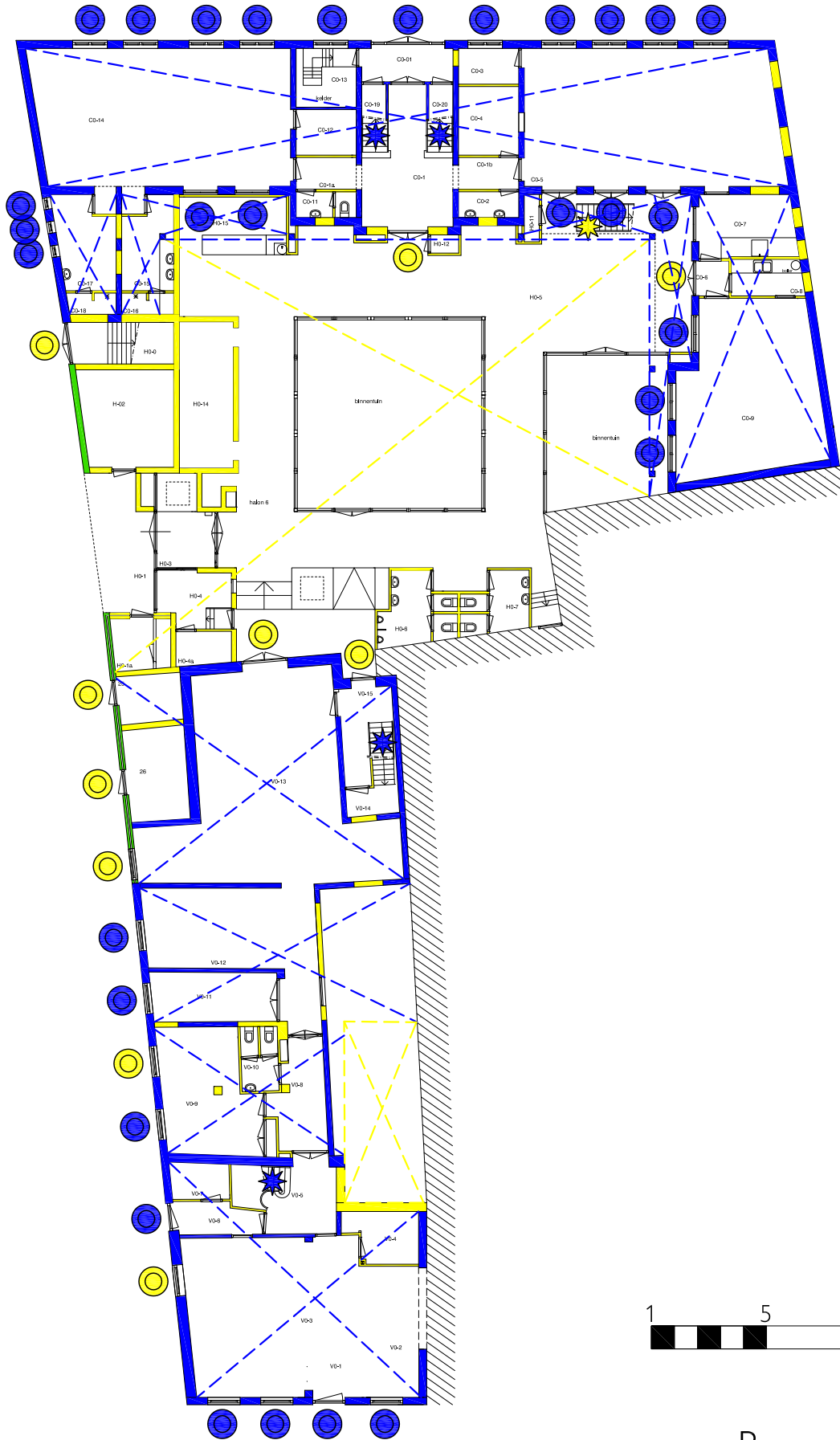
In het hoekpand is geen kelder aangetroffen. Op basis van de historische informatie is het wel aannemelijk dat er sprake is van meerdere kelders onder het pand.

Interieur

De hoofdopzet van het interieur van het hoekpand dateert van 1925, hoewel enkele structuren verwijzen naar een oudere situatie. De indeling van het interieur, en vooral de kapel op de verdieping met de refter en de verblijfsruimten eronder hebben een hoge cultuurhistorische waarde.

Ook in het internaat is de hoofdindeling nog grotendeels aanwezig, waarmee de interieurindeling van dit gebouw eveneens als hoog monumentaal kan worden beschouwd.

In 1972 zijn zowel in het hoekpand als in het internaat verschillende wanden geplaatst ten behoeve van toiletgroepen en kantoorunits, en zijn vrijwel alle afwerkingen nieuw aangebracht. Deze hebben, evenals de toen aangebrachte binnendeuren, een indifferente waarde. Een uitzondering hierop vormen de beide trappenhuizen in het hoekpand en het hoofdtrappenhuis aan de zuidzijde van het internaat. Deze behoren tot de opzet van 1925 of eerder, en hebben een hoge monumentale waarde.

LEGENDA cultuurhistorische waarden

Begane grond

Waarden

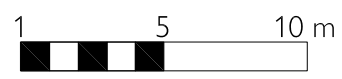
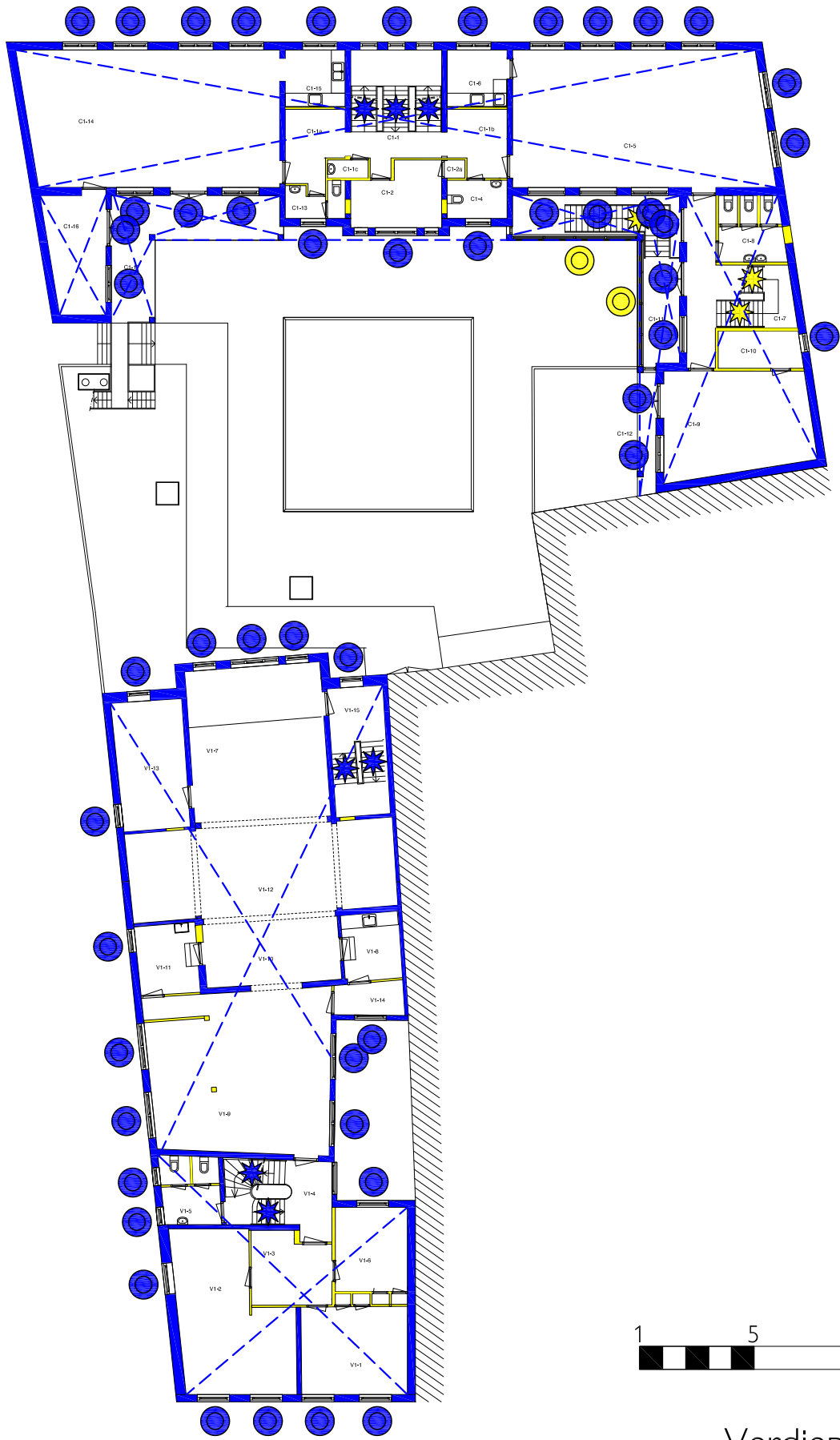
- Hoge cultuurhistorische waarden
- Postieve cultuurhistorische waarden
- Indifferente cultuurhistorische waarden

Symbolen

- Elementen
- Constructies
- Kozijnen
- Raam/deur

Afwerkingen

- Wandafwerking
- Plafondafwerking
- Vloerafwerking

LEGENDA cultuurhistorische waarden

Verdieping

Waarden

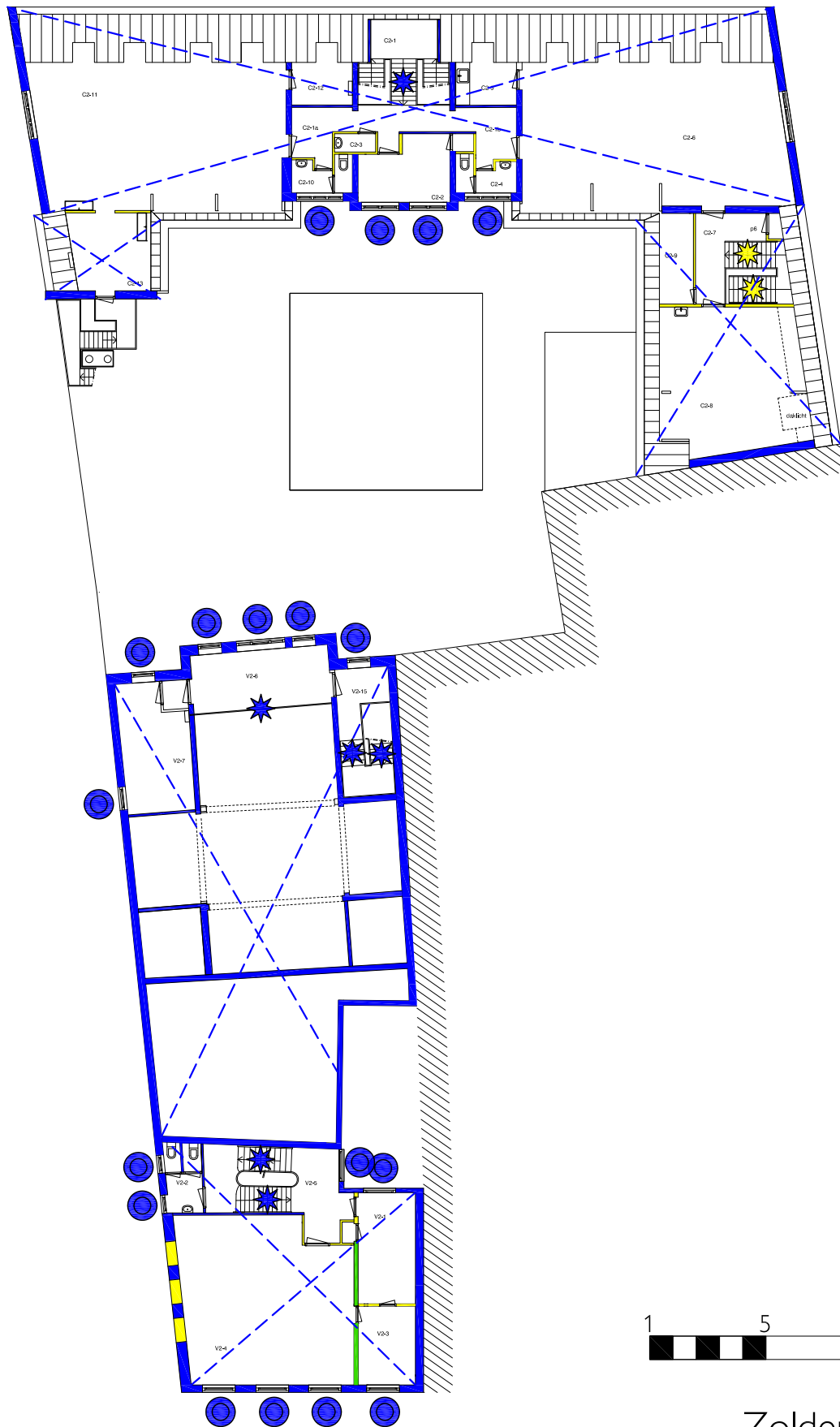
- Hoge cultuurhistorische waarden
- Postieve cultuurhistorische waarden
- Indifferente cultuurhistorische waarden

Symbolen

- Elementen
- Constructies
- Kozijnen
- Raam/deur

Afwerkingen

- Wandafwerking
- Plafondafwerking
- Vloerafwerking

LEGENDA cultuurhistorische waarden

Waarden

- Hoge cultuurhistorische waarden
- Postieve cultuurhistorische waarden
- Indifferente cultuurhistorische waarden

Symbolen

- Elementen
- Constructies
- Kozijnen
- Raam/deur

Afwerkingen

- Wandafwerking
- Plafondafwerking
- Vloerafwerking

Zolder

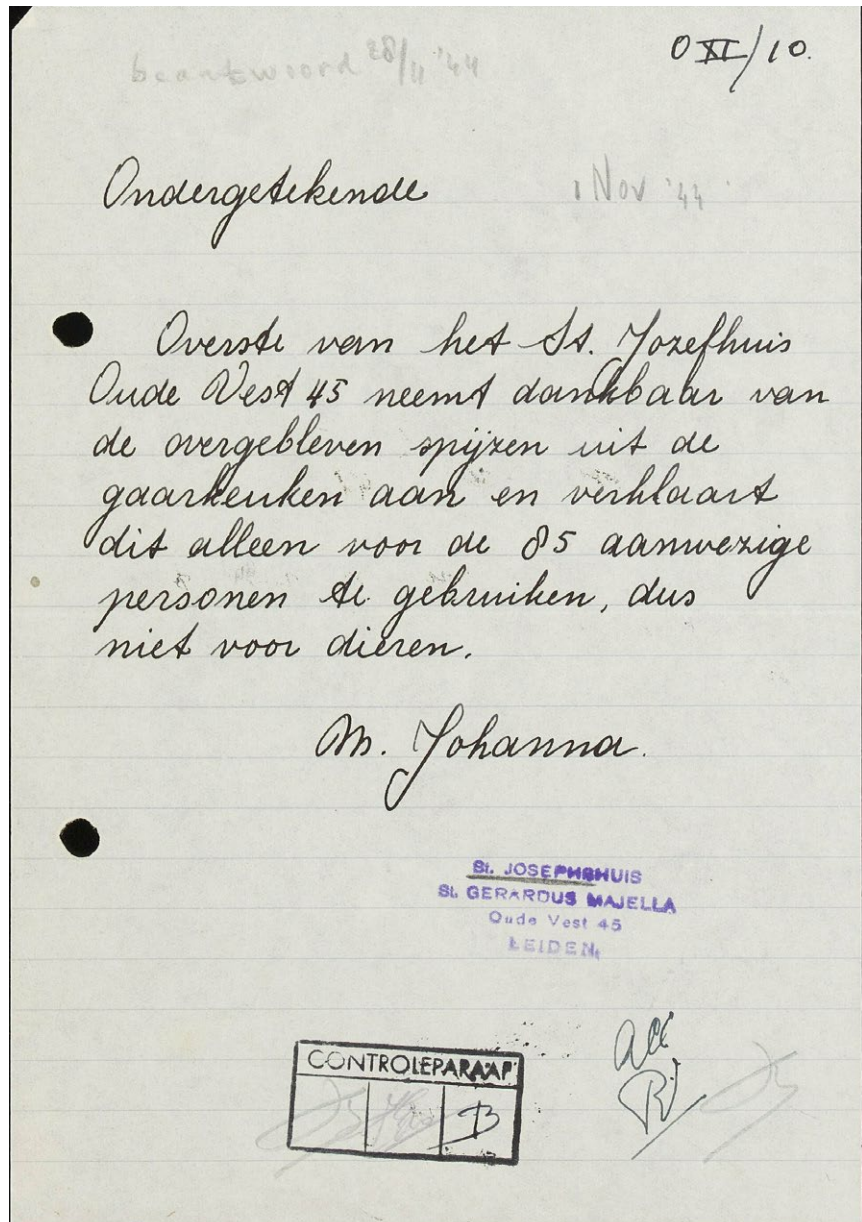
TOT SLOT

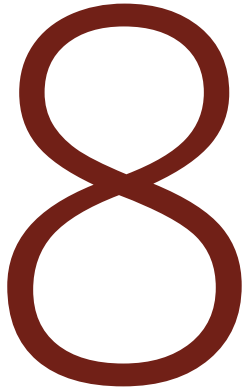
Het is niet altijd de ouderdom die leidend is bij het bepalen van de cultuurhistorische waarde van gebouwd erfgoed. In dit geval worden de gaafheid en zeldzaamheid vooral bepaald door het gebruik van het complex als klooster tussen 1925 en 1972. Het aanbrengen van een eigen kapel en de bouw van het internaat zijn hierbij essentiële onderdelen. Het is daarom aan te bevelen de bijbehorende structuren en/of elementen bij een eventuele verbouwing of herbestemming te behouden.

In het hoekpand kunnen nog oudere, 17e eeuwse elementen of structuren schuilgaan. Aangeraden wordt om bij een eventuele ontmanteling van de huidige afwerkingen rekening te houden met deze elementen en met de mogelijkheid van aanwezigheid van historische afwerkingen als behang of schilderingen. Indien deze tevoorschijn komen, is het raadzaam deze te documenteren.

AFBEELDING:

De bedankbrief van zuster Johanna voor het in ontvangst nemen van voedsel tijdens de nadagen van de Tweede Wereldoorlog. Bron: ELO

BRONNEN/LITERATUURLIJST

Bij het onderzoek zijn verschillende bronnen (archieven, websites, etc.) en literatuur geraadpleegd.

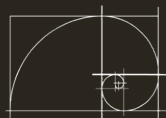
Bronnen:

- Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO);
- Gemeente Leiden (bouwdossiers);
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE);
- Kadaster.

Literatuur:

- ENDE, H. van den, e.a. (2007); Dwars door de stad, Archeologische en bouwhistorische ontdekkingen in Leiden; Uitgeverij Primavera Pers, Leiden;
- HASLINGHUIS, E.J. & H. Janse (2005); Bouwkundige termen, Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie; Uitgeverij Primavera Pers, Leiden;
- JANSE, H. (1995); Trap en Trede; Uitgeverij Sdu, Den Haag;
- OERLE, Dr. Ir. H.A. van (1975); Leiden binnen en buiten de stadsvesten. De geschiedenis van de stedbouwkundige ontwikkeling binnen het Leidse rechtsgebied tot aan het einde van de Gouden Eeuw (2 delen); Uitgeverij E.J. Brill, Leiden.

bureau voor bouwhistorisch onderzoek

MoNed

Beschuitsteeg 8
2312 JV Leiden
tel. 06 41884179
bureau@moned.nl
www.moned.nl